

de Sportwereld

NUMMER 68

Najaar/Winter 2013

- Friesche rijderij
- Gehandicapten (top)sport in de jaren tachtig
- Christiaan Jaski oprichter van Charon

Inhoud 68

In dit nummer

Ten geleide	Fons Kemper	3
Veranderingen in de Sportwereld	Pieter Breuker	4
'Men vindt dit geen Friesche rijderij'	Hedman Bijlsma	5
Gehandicaptensport in de jaren 80	Mark Verhaag & Fons Kemper	10
Charon, het kortstondige bestaan van een Edamsche roei- en zeilvereniging	Nico van Horn	18
Databank sport	Michel van Gent	21
Seminar Sport, stad en koningshuis	Nynke Terpstra	23
Over meer dan winst of verlies	Wilfred van Buuren	28
Het beste Nederlandse sportboek van 2012	Wilfred van Buuren	29
Publicaties	Wilfred van Buuren	32

WWW.SPORTBOEK.NL

modern antiquariaat

[over ons](#) | [home](#) | [bestellen](#) | [betalingsvoorwaarden](#) | [links](#)

Het adres voor nieuwe & 2e hands sportboeken en sport DVD's

WWW.SPORTBOEK.NL is een verzend-antiquariaat en handelt in tweedehands sportboeken, een initiatief van sportjournalist Mark Grijsbach.

WWW.SPORTBOEK.NL biedt u tevens een ZOEKSERVICE aan. Als u al tijden zoekt naar één of meerdere boeken, stuur dan een e-mail naar info@sportboek.nl en wij gaan vrijblijvend voor u op pad

Ook bestaat de mogelijkheid om NIEUWE BOEKEN te bestellen via www.sportboek.nl. Zowel Nederlands- als buitenlandstalige uitgaven

**De beste sportboekwinkel
voor Nederland en België!**

Ten geleide

Fons Kemper, gastredacteur

Historici zijn gewend om terug te kijken, vaak over langere periodes. Maar ook in betrekkelijk korte tijd kan er heel wat veranderen. 10 jaar geleden, in 2003, wijdde het sportmuseum Olympion in Lelystad een thema-expositie aan 100 jaar Tour de France en in het bijzonder aan de rol van de Nederlanders daarbij. Als in 2015 de tourkaravaan in Utrecht neerstrijkt om daar van start te gaan, biedt dat wellicht weer een moment om terug te blikken op de wielergeschiedenis van ons land. Maar in Lelystad zal dat niet meer kunnen. In april 2004 sloot Olympion definitief zijn deuren. Aangezien de plannen voor een Nationaal Wielermuseum in Twente eind vorig jaar werden afgeblazen, is het zoeken naar een opvolger die het wielerverleden museaal wil belichten er niet eenvoudiger op geworden. Wellicht een mooie gelegenheid voor de Olympic Experience om de kop in deze koers over te nemen. Per slot van rekening hangen daar ook fietsen van Joop Zoetemelk en Leontien van Moorsel. Volgens de KNWU de beste Nederlandse renners aller tijden.

Maar laat ik dichterbij huis blijven. Anders dan Olympion staat de Sportwereld anno 2013 nog steeds stevig op de kaart. Uit mijn dossiermap *de Sportwereld* viste ik het laatste nummer (31) van de jaargang 2003. Al bladerend wordt duidelijk dat voor *de Sportwereld* de tijd niet stilgestaan heeft. Zo kan uit de colofon opgemaakt worden dat in 2003 de domeinnaam www.desportwereld.nl al wel vastgelegd is, maar dat de *website* helaas nog *under construction* is. De inhaalslag op dit terrein is gemaakt. Nu zijn via de *site* alle kernactiviteiten van de Sportwereld overzichtelijk weergegeven en kunnen ook alle nummers voor medio 2012 ingezien en gedownload worden. Een service die maar weinig tijdschriften bieden. Het besluten 'van leden voor leden' karakter dat de uitgaven van het magazine tot de eeuwwisseling kenmerkte, is verschoven ten gunste van meer studieuze bijdragen en vooraf getoetste artikelen waarmee het magazine nu naar buiten treedt.

Het bestuur uit 2003 is inmiddels met het aangekondigde vertrek van Nico van Horn, in zijn geheel ververst. Iets dat in politiek bestuurlijke kringen onvoorwaardelijk als 'goed' wordt bestempeld. Hoe je daar ook over kunt denken, het Sportwereld pluche plakt niet.

Heel toepasselijk opent dit nummer met een beschouwing van voorzitter Pieter Breuker over de zetelwisselingen in het bestuur en over de koers van de stichting en het tijdschrift.

Hedman Bijlsma legt als kenner van het Friese hardrijden op de schaats uit waarom het langebaanrijden eerder als een Hollandse dan een Friese traditie te beschouwen is.

De ontwikkeling van de Paralympische beweging in Nederland, met een accent op de jaren tachtig, wordt door Mark Verhaag en Fons Kemper onder de loep genomen.

Nico van Horn laat zien dat met nijver speur- en archiefwerk toch nog iets terug gevonden kan worden over verenigingen uit het verre verleden, die bovendien ook maar zeer kort bestaan hebben.

Voor een zestal takken van sport heeft het Huygens Instituut voor de Nederlandse Geschiedenis verschillende gegevens van sportverenigingen die voor de Tweede Wereldoorlog zijn opgericht in een te raadplegen databank vastgelegd. Michel van Gent, die daaraan werkt, presenteert de toekomstplannen voor deze databank, waarbij met name de uitbreiding naar verenigingen die na 1940 zijn opgericht, als een belangrijk winstpunt beschouwd moet worden.

In dit nummer ook het verslag van het seminar sportgeschiedenis dat in juni jl. in de Olympic Experience werd gehouden over sport, stad en koningshuis.

In een drietal bijdragen spijkert veellezer Wilfred van Buuren ons bij over wat op het terrein van de sportliteratuur gebeurd is.

Tot slot nog even terug naar het eerder aangehaalde nummer 31 van *de Sportwereld*. Tennishistoricus Theo Bollerman, geïnterviewd door redactielid Susan Smit, laat zich als volgt uit over de toekomst van de sportgeschiedenis: 'De sportgeschiedenis heeft een grote toekomst, die elk jaar groter wordt en met een jaar uitgebreid.' Laten wij vooral aan het eerste werken, het laatste gaat - lijkt mij - vanzelf.

Veranderingen in de Sportwereld

Pieter Breuker, voorzitter Stichting de Sportwereld

Het jaar 2013 stond in het teken van belangrijke veranderingen binnen de Sportwereld. Die golden voor het bestuur en het blad. Het bestuur heeft in zijn vergadering van 20 december jl. afscheid genomen van zijn secretaris, Nico van Horn, en eerder al, op 3 september van dit jaar, van zijn hoofdredacteur, Max Dohle. Op laatstgenoemde datum zijn Marjet Derks en Sven Portz tot het bestuur toegetreden. Sven wordt m.i.v. 2014 bovendien de nieuwe hoofdredacteur van ons blad. Het bestuur is op 20 december jl. nog verder versterkt met de komst van Fons Kemper. Met het terugtrekken van Nico, bestuurslid sinds 1998 (!) en Max, hoofdredacteur van 2009-2013, moet de Sportwereld twee ervaren en waardevolle krachten missen. Het bestuur is hen buitengewoon dankbaar voor hun grote inzet voor de Sportwereld. Mede vanwege zijn jarenlange betrokkenheid bij de Sportwereld, als bestuurder en als regelmatige medewerker aan ons blad, heeft het bestuur in zijn vergadering van 20 december j.l. Nico het erelidmaatschap van de stichting toegekend.

Naast verlies is er gelukkig ook winst. Allereerst zijn de drie nieuwe bestuursleden geen onbekenden in de wereld van de sportgeschiedenis en van de Sportwereld. Zo hebben alle drie al één of meer keren in ons magazine gepubliceerd. Bovendien betekent hun toetreding een belangrijke verbreding van het netwerk van de Sportwereld. Sven, die tegelijk voor een flinke verjonging van het bestuur zorgt, beschikt over de nodige sporthistorische contacten in met name Limburg. Marjet, werkzaam aan de Radboud Universiteit te Nijmegen als docente en onderzoekster op het gebied van cultuur- en sporthistorie, is welbekend in universitaire kringen. En ook met Fons, als senior-onderzoeker aan het Mulier Instituut te Utrecht verbonden, ligt een verdere samenwerking met instituten voor de hand. Het sportseminar *Deep Play. De culturele wending in sportgeschiedenis*, op 20 december jl. te Nijmegen gehouden en georganiseerd door de afdeling Geschiedenis van de Radboud Universiteit, in samenwerking met de Sportwereld, het Mulier Instituut en de Olympic Experience is daar een goed voorbeeld van. Zoals bekend werken de Sportwereld, het Mulier Instituut en de Olympic Experience al twee jaar nauw met elkaar samen.

Op termijn hoopt het bestuur bovendien een samenwerkingsverband met sporthistorici in Vlaanderen aan te gaan. Het bestuur streeft verder een zekere mate van verwetenschappelijking van het blad na. Die tendens is overigens al enkele jaren zichtbaar, onder meer door de sporthistorische bijdragen van De dag van het Sportonderzoek van resp. 2010, 2011 en 2012 in een themanummer te publiceren. Maar: ieder goed geschreven en goed gedocumenteerd artikel blijft uitermate welkom. *De Sportwereld* wil een podium zijn voor vakman én geïnteresseerde leek!

Ten slotte. De eindredactie van dit nummer is verzorgd door Fons Kemper. We zijn hem daar zeer erkentelijk voor.

'Men vindt dit geen Friesche rijderij'

Waarom kreeg de langebaan zo laat voet aan de grond in Friesland?

Hedman Bijlsma

De opeenvolging van Friese langebaansuccessen in de afgelopen veertig jaar - sinds de opening van het IJstadion Thialf in Heerenveen dus - werkt het misverstand in de hand dat die provincie zich op een veel langere langebaantraditie kan beroemen. Niets is minder waar. Friesland had voordien juist heel weinig met de in ons land bekendste tak van de schaatssport. In de Friese contreien waren hardrijden op de schaats en kortebaanijsrijden bijna twee eeuwen lang synoniemen van elkaar. Toch begon de Nederlandse langebaangeschiedenis in 1885 met een internationale confrontatie op de Grote Wielen bij Leeuwarden en organiseerde de 'Ijsvereniging Thialf' in Heerenveen enkele jaren later een 'Tweede Internationale' met prominente deelnemers. Waarom kreeg die uit Engeland geïmporteerde langebaan desalniettemin in Friesland in die tijd nauwelijks voet aan de grond?

In zijn lezing 'Hurdridders & schaatsenrijders' tijdens het afscheidscongres van Pieter Breuker over *Fryske sport: tusken tradysje en profesje / Friese sport: tusken traditie en professie* (Franeker, 18 december 2009) - en vanzelfsprekend ook in de uitgebreidere tekst in de congresbundel met dezelfde naam¹ - schetste Daniël Rewijk op voortreffelijke wijze de situatie die in de periode 1880 tot 1890 in Friesland ontstond. Samengevat noem ik dat de botsing tussen twee schaatswerelden. Je zou ook kunnen zeggen: tussen twee schaatsbelevingen. Het al meer dan een eeuw bestaande, ongeorganiseerde wereldje van de kortebaanijsrijders werd geconfronteerd met de introductie - door een net opgerichte nationale bond - van een internationale wedstrijdvariant die qua afstanden, qua regelgeving en qua status van deelnemers sterk afweek van de Friese situatie. Even leek een wisselwerking mogelijk, maar al snel ontstond een spanningsveld, dat vlak voor de eeuwwisseling leidde tot een messcherpe tweedeling in het Nederlandse schaatslandschap.²

In dit artikel benader ik het ontstaan van die tweedeling vanuit een Friese invalshoek, waarbij ik vooral ook de bestuurlijke implicaties belicht. Op die wijze hoop ik de oorzaken zichtbaar te maken waarom het tot het midden van de twintigste eeuw duurde voor de langebaan in Friesland voor vol werd aangezien.

Bakermat

Hoewel de eigenlijke oorsprong van de kortebaan verborgen ligt in de nevelen van de geschiedenis, kun je Friesland met recht en reden de bakermat noemen van deze oudste wedstrijdvorm in het schaatsen die we hier te lande kennen. In mijn in 1999 verschenen boek *Yn streken. Tachtig jaar Bond van Ijsclubs in twee eeuwen Friese schaatssport* wees ik op de eerste - aanwijsbare - groep van organisatoren, te weten de kasteleins van herbergen aan of in de buurt van vaar- (en dus ook ijs) wegen. In de achttiende eeuw schreven die kroegbazen allerhande evenementen en wedstrijden uit om maar volk naar hun etablissementen te trekken.³ Als eerste gedocumenteerde vermelding van een hardrijderij noemde ik toen een krantenbericht uit 1780.⁴ Via de digitale ontsluiting van de aloude krantenleggers ontdekte ik dat vier jaar eerder in diezelfde krant al twee wedstrijden waren aangekondigd.⁵ Beide keren gold de restrictie dat de uitgelopen prijs uitsluitend bestemd was voor 'die geene die geen prys gewonnen hebben'. Klaarblijkelijk kwamen er toen al volop hardrijderijen voor.

Bekend mag worden verondersteld dat de deelnemers aan die rijderijen elkaar via een afvalsysteem bestreden met steeds twee deelnemers in de baan en dat men elkaar bekampte over een korte afstand. Eenduidige regels bestonden aanvankelijk niet, maar in een evolutie die meer dan een eeuw duurde, kristalliseerde zich langzamerhand een uniforme lengte van de hardrijdersbaan uit: 160 meter voor mannen en 140 voor vrouwen.

Via de opkomst van nieuwe groepen organisatoren - eerst commissies met notabele personen uit het dorp of de stad en vanaf het midden van de negentiende eeuw de ijsclubs - werd Friesland het decor van 'ontelbare hardrijderijen'. We citeren een correspondent van de *Nieuwe Rotterdamse Courant*: 'Geen dag gaat er thans voorbij of er valt in de eene of andere stad, of bij een dorp of aanzienlijke landherberg, zulk een wedloop voor, welke van heinde en verre een groot getal bezoekers uitlokken, en waarbij gouden en zilveren kleindien als prijzen zijn opgehangen.'⁶

Zo vestigde zich in de provincie Friesland een kortebaantraditie die diep verankerd lag in het volksleven. De Friese taal kent (of moeten we zeggen: kende) een zegswijze die dat schitterend formuleert: 'Ten Fries, da's

in reedrijder. *Twa Friezen: da's in hurdriderij* ('Eén Fries, dat is een schaatsenrijder. Twee Friezen en je hebt al een hardrijderij').

Import langebaan

In 1880 wendde de eerste nationale schaatsbond in de wereld - de een jaar eerder opgerichte Engelse *National Skating Association* - zich met een brief tot diverse Nederlandse ijsclubs om een internationale wedstrijd in het hardrijden te organiseren. Die invitatie vormde de indirecte aanleiding voor de oprichting van 'het Nederlandsche Schaatsenrijdersbond' in 1882. Twee van de belangrijkste doelstellingen van die nieuwe bond waren: 'b) het organiseren van internationale wedstrijden op schaatsen in Nederland; c) het deelnemen aan internationale wedstrijden op schaatsen in het buitenland'.

Via die internationale contacten maakte het Nederlandse schaatswereldje kennis met landen waar men de vaderlandse (en vooral Friese) traditie niet kende van het rijden op de kortebaan. Men reed elders juist over langere afstanden. Meteen maakte het bestuur van de nieuwbakken bond een ommezwaai. In het eerste, op Engelse leest geschoeide, wedstrijdreglement kwam te staan: 'De afstand van elke hardrijderij op schaatsen zal niet minder dan 1000 meter mogen zijn. De commissie der Vereeniging, door wie het feest wordt gegeven, zal bepalen of de baan recht, rond of ovaal zal zijn.'

Bij de oprichting van die bond meldden zich in eerste instantie overigens slechts zeven verenigingen als lid aan, waaronder twee uit Friesland: 'De IJscub' in Leeuwarden en de 'Ijsvereniging Thialf' in

Heerenveen. En het was die Leeuwarder ijsclub die van de bond de eerste internationale schaatswedstrijd op Nederlands ijs kreeg toegewezen. Het zat de organisatoren van de 'Eerste Internationale' op 28 januari 1885 overigens niet mee. 'Op de ijsbaan gierde een sterke zuidwesten wind, terwijl hier en daar het water tot zelfs ruim een decimeter op het ijs stond.'⁷ Verder ontbraken diverse internationale rijders op het appel, terwijl twee Noorse coryfeeën op het allerlaatste moment van deelname afzagen. Ze waren het niet eens met de afmetingen van de baan en met de vormgeving van het keerpunt. Slechts drie Engelse 'skaters' zorgden door hun aanwezigheid ervoor dat er inderdaad sprake was van een 'internationale'. De Nederlandse vertegenwoordiging bestond vooral uit (Friese) kortebaanrijders. Anderen hadden we in dit land immers (nog) niet. 'Vooral voor Friesland, is 't een gewichtige dag! Onze schaatsrijderseer; onze nationaliteit is er meê gemoeid! De Friezen zullen een harden strijd te strijden hebben, vooral ook omdat zij moeten rijden op eene baan van 1600 meter, een afstand, waaraan de buitenlanders gewend zijn; de Friezen echter niet', zo schreef ene H. op de wedstrijddag in een ingezonden stuk.⁸

Toch bleken de Friese kortebaanrijders op het dooi-ijs van de Grote Wielen geen moeite te hebben met de Engelse concurrenten. Maar de euforie rond de Friese successen duurde niet lang. Vooral buiten de provincie - en zeker in bondskringen - werden de kortebaanmatoren er niet populairder op toen al vrij snel bekend werd dat de laatste acht rijders vooraf onderling hadden geloot wie de winnaar zou worden. De langebaanleiders van dat moment trokken hun eerste conclusies.

*Afbeelding 1
Benedictus Kingma
verslaat de Engelse
'Champion' George
Smart tijdens de
'Internationale
Hardrijderij op
Schaatsen te
Leeuwarden 28
Januari 1885'.
(Illustratie uit
Nederlandsch
Handboek voor Ijs-
sport van S.H.
Hijlkema -
Amsterdam 1887)*

Die in Leeuwarden gehanteerde formule met heats, halve finales en finale kieperden ze meteen overboord. Die werkte alleen maar afspraken tussen de mededingers in de hand.

Kentering

En daarmee was de kiem gelegd voor de kentering die zich - achteraf gesproken - in hoog tempo voltrok tussen die 'Eerste Internationale' in Leeuwarden en de 'Tweede Internationale' in december 1890 op de bevroren petgaten tussen Heerenveen en Tjalleberd. De beide secretarissen van de Nederlandsche Schaatsenrijdersbond, Mr. J. van Buttingha Wichers en G.D. Baron de Salis, fungeerden daarbij als aanjagers. Na Leeuwarden pleitten ze er nadrukkelijk voor om in het vervolg alleen nog maar 'simpel op tijd te rijden'. De klok hoorde uit te maken wie een schaatswedstrijd won. Datzelfde duo constateerde kort daarna bij internationale wedstrijden in Noorwegen en Duitsland dat je de Nederlanders (en vooral de Friezen) het schaatsen niet hoefde te leren, maar dat het hun wel mankeerde aan uithoudingsvermogen. 'Onze rijders weten volstrekt niet hoe hard zij kunnen beginnen, noch welk een vaart zij moeten zetten, om het over 1600 meter te kunnen volhouden niet alleen, doch deze tevens in een voor hen zoo kort mogelijken tijd af te rijden.'⁹

Een belangrijke constatering is ook, dat de schaatsbo's zich, in navolging van de Engelsen, van dat moment af begonnen af te zetten tegen het rijden om geld. Sport beoefende je volgens hen louter om het genoegen. Als eerste aanzet besloot het bondsbestuur in de loop van 1886 dat in het vervolg bij wedstrijden onderscheid zou moeten worden gemaakt tussen heren-amateurs (ook wel 'liefhebbers' genoemd) en beroepsrijders. Die twee categorieën moesten in verschillende klassen uitkomen. Verdere consequenties had die tweedeling nog niet. Beide categorieën schaatsen onder de vlag van de bond en hadden evenveel rechten. Maar er waren toen al mensen die voorvoelden dat deze besluitvorming op termijn problemen zou opleveren. Neem bijvoorbeeld de voorzitter van de 'Ijsvereniging Thialf' in Heerenveen, mr. Marcus Mzn. van Heloma, in die jaren lid van het bondsbestuur. Deze telg uit een patriciërsgezin kon enerzijds prima leven met de nieuwe opvattingen over de (schaats)sport die zijn medebestuurders propageerden. Tegelijkertijd was hij echter een waardige representant van het kortebaantolwerk Friesland. In die rol voelde de Thialf-leider er niks voor om aan te sturen op een vroegtijdige segregatie.

De tweede secretaris van de nationale bond had daar echter zijn eigen ideeën over. Toen de Friese 'beroeps-

PROGRAMM DER Internationalen Wettschlittschuhlaufen in HEERENVEEN (Friesland).

während des Winters 1890/1891 an zwei näher zu bezeichnenden Tagen abzuhalten.

<p style="text-align: center;">Erster Tag:</p> <p>I. Internationales Schnelllaufen um: DIE MEISTERSCHAFT DER NIEDERLANDE über circa 1600 Meter für Berufsläufer.</p> <p>Erster Preis: f 600. — (Rm 1000. —) u. ein Dipl. m. Zweiter „ „ 300. — („ 500. —) „ „ „ Dritter „ „ 60. — („ 100. —) „ „ „ Vierter „ „ 30. — („ 50. —) „ „ „</p> <p>II. Internationales Schnelllaufen um: DIE MEISTERSCHAFT DER NIEDERLANDE über circa 1600 Meter für Herrenläufer.</p> <p>Erster Preis: Eine Goldene Medaille. Zweiter „ „ Silberne „ „ Dritter „ „ Bronzene „ „ Vierter „ „ „ „ „</p> <p style="text-align: center;">Zweiter Tag:</p> <p>I. Internationales Schnelllaufen um: DIE MEISTERSCHAFT DER NIEDERLANDE über circa 4827 Meter für Herrenläufer.</p> <p>Erster Preis: Eine Goldene Medaille. Zweiter „ „ Silberne „ „ Dritter „ „ Bronzene „ „ Vierter „ „ „ „ „</p> <p>II. Internationales Schnelllaufen um: DIE MEISTERSCHAFT DER NIEDERLANDE über circa 402 Meter für Berufsläufer.</p> <p>Erster Preis: f 250. — (± 417 Rm.) u. ein Diplom. Zweiter „ „ 100. — (± 167 Rm.) „ „ „ Dritter „ „ 50. — (± 83 Rm.) „ „ „</p>	<p>III. NATIONALIS SCHNELLLAUFEN Zwischen 603 Meter für jugendliche Herrenläufer 14 bis und 18 Jahren.</p> <p>Erster Preis: Eine Silberne Medaille. Zweiter „ „ Silberne „ „ Dritter „ „ Bronzene „ „ Vierter „ „ Bronzene „ „</p> <p>Als Herrenläufer wird nicht anerkannt: 1. derjenige welcher in einem öffentlichen Wettlaufen um Geld, es sei als Preis oder Einsatz, theilge- nommen hat. 2. derjenige welcher nach dem 31 März 1886, soweit ihm bekannt, mit oder gegen einen Berufsläufer um irgend einen Preis gelaufen hat. 3. derjenige welcher zum Zwecke des Gelderwerbes in der Athletik Unterricht erteilt, diese ausgedr. oder dabei als Gehülfe fungirt hat.</p> <p style="text-align: center;">ALLGEMEINE BESTIMMUNG.</p> <p>Die Internationalen Wettlaufen finden unter Leitung des Vorstandes des Niederländischen Schlittschuh- läufer Bundes mit Einwirkung eines Ausschlusses, welcher durch den am Orte des Wettlaufes befindlichen Verein gewählt wird, statt.</p> <p style="text-align: center;">WETT-LAUF-ORDNUNG für 1 Engl. Meile.</p> <p>Art. 1. Die Distanz beträgt ungefähr 1609 Meter (eine englische Meile). Die Bahn ist gerade mit einer Biegung von 100 Meter Durchmesser.</p> <p>Art. 2. Die Anmeldungen (Name, Adresse und Alter), sind unter Beifügung des Einsatzes von f 8. — (R.M. 10. —),</p>
---	---

Afbeelding 2 Het Duitstalige programma dat de Nederlandsche Schaatsenrijdersbond voor de winter van 1890/1891 rondzond. (Collectie Hedman Bijlsma)

rijders' zijn oproepen om systematisch te trainen weg-
hoonden, pakte Baron de Salis uit in een ingezonden
stuk in de *Leeuwarder Courant*.¹⁰ Daarin schilderde hij
de wedstrijden op de kortebaan af als verouderde ker-
mispretjes 'waar de woeste kracht voor een oogenblik
de bovenhand heeft'. En alsof dat nog niet genoeg was,
fulmineerde hij: 'Overigens is zoo'n klauwerij zoo
leelijk mogelijk voor de toeschouwers, beulswerk voor
de mededingers en daarenboven zonder eenig prac-
tisch nut.'

'Tweede Internationale'

Inmiddels waren 'de heren van het veen' (met Van
Heloma aan het hoofd) uitverkoren om ook een interna-
tionale 'hardrijderij' te mogen organiseren. Door klima-
tologische omstandigheden duurde het tot 17 en 18
december 1890 voor 'Thialf' daadwerkelijk in actie
kwam.

Opvallend verschil tussen deze 'Tweede Internationale'
op de 'Tsjalberter Petten', noordelijk van Heerenveen,
en die eerste internationale wedstrijd in Leeuwarden
was het feit, dat deze keer dus in gescheiden klassen
werd gereden, te weten een internationale hardrijderij
voor 'schaatsenrijders van beroep' en één voor 'H.H.

liefhebbers'. In de aankondigingen en advertenties stond nadrukkelijk aangegeven, dat als 'Heeren Liefhebbers' werden beschouwd: 'Zij, die nooit in een openbaren wedstrijd om geld, hetzij als Prijs, hetzij als Inzet of Inleggeld, gereden hebben'. En ook: 'Zij, die nooit ter wille van een geldelijk voordeel in de uitoefening der atletiek onderricht gegeven, dezelve uitgeoefend of daarbij als helper dienst gedaan hebben'.

Kampte Leeuwarden destijds met dooi, in Heerenveen speelden de vinnige kou en de sneeuw de organisatoren danig parten. Die hielden veel toeschouwers thuis, althans als je afgaat op de lokale bronnen.¹¹ In de Thialf-notulen valt te lezen: 'De Internationale wedstrijd bracht ook een Internationale koude mee, zoodat er maar weinig publiek was. De wedstrijd bracht ons op de rand van de financiële afgrond. Het was een aderlating tot bezwijmens toe.'¹²

Op het ijs maakte de pas 19-jarige Amerikaan Joe (voluit: Joseph) Donoghue de meeste indruk. Bij de feestelijke afsluiting van de tweedaagse in het Heerenveense Posthuis werd de tweevoudig winnaar van het 'Meesterschap van Nederland' uitgebreid gehuldigd. Op voorstel van de voorzitter van 'Thialf' werd Donoghue zelfs benoemd tot erelid van de vereniging. Nog geen maand later huldigde men de Amerikaan in Amsterdam na het behalen van de eerste officiële wereldtitel in de schaatsgeschiedenis.

'Een voorbijgaande hartstocht'

Even was Heerenveen het epicentrum van de schaatswereld. Maar was iedereen in Friesland nu verrukt van die 'nieuwe ontwikkelingen'? De vraag stellen, is haar beantwoorden. We gaan nog even terug naar de jaren net vóór 1890. Toen Baron de Salis in 1888 de kortebaantwedstrijden 'zonder eenig praktisch nut' noemde, kreeg hij vier dagen later in de krant lik op stuk van iemand die zich 'A. de Geestumer' noemde. Heerenveen zou pas tweeënhalve jaar later worden verreden, maar die briefschrijver verwoordde alvast zijn mening: 'De internationale hardrijderijen op die lange banen zijn van jongen datum; of zij in Friesland internationaal zullen worden, durven wij betwijfelen.' Uitgebreid roemde hij de prestaties van de 'snelvoetige Friezen' op de kortebaan. Om te eindigen met de hoop 'dat de ingenomenheid van sommigen voor die internationale wedstrijden op banen van 1, 2 à 3 uren gaans niet anders is geweest dan een voorbijgaande hartstocht!'¹³

Baron de Salis maakte die tweede Friese internationale overigens niet meer mee. Hij overleed in januari 1890. Maar de ontwikkelingen voltrokken zich na zijn verscheiden nationaal en internationaal geheel overeen-

komstig zijn ideeën. Mee onder Nederlandse impulsen werd in 1892 de 'Internationale Eislauf Vereinigung' (IEV) opgericht, al snel bekend onder de naam 'International Skating Union' (ISU). Tijdens het oprichtingscongres in Scheveningen besloot een meerderheid van de aanwezigen tot de invoering bij internationale hardrijderijen van de 500, 1500, 5000 en 10000 meter, op ovale banen. En meteen werd ook vastgelegd dat aan wereld- en Europese kampioenschappen uitsluitend amateurs mochten meedoen.

Die IEV-beslissingen uit 1892 en vooral het besluit in 1895 om 'zich niet meer met wedstrijden voor beroepsrijders te bemoeien'¹⁴ hadden verstrekkende gevolgen in Nederland. Vanaf dat laatstgenoemde jaar wilde de vaderlandse Schaatsenrijdersbond namelijk ook niks meer met beroepsrijders op de kortebaan te maken hebben. Daarmee was de tweedeling die ik in mijn inleiding al noemde een feit. In *Yn streken* heb ik al eens betoogd, dat er destijds sprake was van onvoldoende inlevingsvermogen over en weer. De criticasters binnen de Nederlandsche Schaatsenrijdersbond beschouwden de kortebaan eigenlijk als iets minderwaardigs. De langebaan was in hun ogen veel esthetischer. 'Er werd meer uithoudingsvermogen gevraagd. Kortom, het had meer met sport te maken. Zeiden ze. En daarmee was het een typische kijk van buitenstaanders.'¹⁵

Mensen als De Salis e.d. vergaten dat de kortebaan in Friesland - in tegenstelling tot de langebaan - al een diep in het volksleven gewortelde traditie van op zijn minst een eeuw en misschien wel van enkele eeuwen had. De explosie van kracht en energie, de directe strijd, dat sprak de Fries aan. En bij dat alles hoorde dan ook nog de traditie van de geldprijzen. De voorvechters van de langebaan maakten daarmee één essentiële denkfout. Zij zetten zich af tegen een al lang bestaande tak van schaatssport. Dat pikten de Friezen niet. En dus ontstond een situatie waarin het langebaankamp zich laatdunkend uitliet over de kortebaan en de Friezen zich in hoog tempo begonnen af te vragen waar 'die Hollanders' zich mee bemoeiden.

Enkele Friese ijsclubs die zich in de jaren tachtig hadden aangesloten bij de nationale bond zeiden hun lidmaatschap op. Rond de eeuwwisseling waren alleen de beide medeoprichters in Leeuwarden en Heerenveen nog lid van de Nederlandsche Schaatsenrijdersbond. Na het bedanken van 'De Ijsclub' in 1917 was 'Thialf' zelfs vijftien jaar lang de enige Friese ijsclub in de KNSB-rijen. Omdat alleen aangesloten verenigingen officiële wedstrijden voor amateurs konden organiseren, speelde de langebaan in Friesland dus een volstrekte bijrol.

'Meesterschap van Friesland'

Tot slot kijken we nog één keer in Heerenveen. Daar werd op 12 januari 1893 het eerste officiële kampioenschap langebaan van Friesland onder de vlag van de nationale bond verreden. Twaalf amateurs streden om het 'Meesterschap van Friesland' op de 1500 meter. Albert van Wely uit Leeuwarden won en werd daarmee de eerste gewestelijke langebaankampioen. 'Of het hier spoedig inheemsch zal worden, we willen het afwachten', schreef een verslaggever. Maar getuige het vervolg had de beste man zijn mening al gevormd. 'Spanning en geestdrift laten zich enkel bij seconden berekenen en niet bij minuten. Het duurt te lang, men kan de rijders niet de heele baan langs volgen en moet vragen, wie 't nu eigenlijk wel gewonnen heeft. Op de korte baan ziet men dat zelf.'¹⁶

Ondanks protesten in de ledenvergaderingen ('Men vindt dit geen Friesche rijderij') zou de eigenzinnige directie van de 'Ijsvereniging Thialf' ook na die tijd nog diverse keren langebaanwedstrijden organiseren, maar dat bleven lang uitzonderingen op de regel dat de kortebaar het in dit gewest voor het zeggen had. 'Wat moet een Fries nou in vredesnaam met woorden als "records" en "starten" of hoe dat allemaal ook moge heten. Wij zijn van oudsher opgevoed met één schaatsregel 'Dy't earst op 'e ein is, hat it woan' ('Die het eerst bij de eindstreep is, die heeft het gewonnen') en daarmee basta.'¹⁷ Die verzuchting van boer Jelke en zijn vrouw Ybelmoi op de dag van het gewestelijk kampioenschap in 1893, zou je symptomatisch kunnen noemen voor de publieke opinie in een provincie waarin men zich pas na W.O. II en vooral na de komst van de kunstijsbaan in Heerenveen, massaal zou bekeren tot de langebaan.

Hedman Bijlsma (1946) is al 41 jaar eindredacteur van het schaatsjaarboek Schaatsseizoen. Schreef o.m.: het KNSB-jubileumboek Niet over één nacht ijs (1982; samen met Karel Verbeek); Yn streken (over twee eeuwen Friese schaatssport; 1999); De vrouwen van de hardrijderij (2010) en 'Het schaatsrijdersland bij uitnemendheid' (2011; samen met Wiebe Blauw). Hij bouwde een van de grootste privé-schaatsbibliotheken in de wereld op.

¹ Goffe Jensma en Pieter Breuker (eindred.): *Friese sport: tussen traditie en professie*. Gorredijk, 2009.

² Overigens niet alleen in Friesland. Zie bijv. mijn hoofdstuk 'Twee werelden apart'. In: Hedman Bijlsma (eindred.). *Iezers over 't ies. 75 jaar Gewest Drenthe van de KNSB*, Groningen 2008, p. 9-17.

³ Zie ook de bijdrage 'Kaatsers, kasteleins en bestuurders'

van Pieter Breuker in eerdergenoemde congresbundel (p. 107-150).

⁴ Volgens de *Leeuwarder Saturday Courant* van 1 januari 1780 was Nanne Jetzes, 'Castelein te Baard', voornemens op maandagmiddag 3 januari een 'Curieus Zilveren Hegt' te laten verrijden.

⁵ De *Leeuwarder Saturday Courant* van 3 februari 1776 meldde de wedstrijden 'op Schaatzten', c.q. 'met Schaatzten' in Menaldum (tegenwoordig officieel Menaam) en Baard.

⁶ *Nieuwe Rotterdamse Courant*, 2 januari 1845.

⁷ *Het Nieuws van de Dag*, 30 januari 1885.

⁸ 'Een paar raadgevingen aan onze Friesche mededingers'. *Leeuwarder Courant*, 28 januari 1885.

⁹ *Algemeen Handelsblad*, 14 februari 1886.

¹⁰ *Leeuwarder Courant*, 17 maart 1888.

¹¹ Elders komen we, frappant genoeg, andere waarnemingen tegen, maar die dateren van later datum. Pim Mulier schreef in 1893 in zijn standaardwerk *Wintersport* (p. 98): 'Er waren een massa menschen, doch de vinnige koude en de groote uitgestrektheid der banen maakte het ongezellig.' In het beroemde Engelse boek *Skating* van J.M. Heathcote en C.G. Tebbutt, verschenen in *The Badminton Library* (1892, staat zelfs: 'It was estimated that there were 50,000 or more spectators' (pag. 232).

¹² In: Siebe Annema en Hedman Bijlsma (eindred.). *Koning Thialf. Jubileumuitgave ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan van de Koninklijke Ijsvereniging Thialf*. Leeuwarden/Ljouwert, 2004, staat op p. 60 een deel van het kasboek uit 1890-1891 afgebeeld. De 'Internationale' werd afgesloten met een hoog nadelig saldo van f 693,70.

¹³ *Leeuwarder Courant*, 21 maart 1888.

¹⁴ G.W.A. van Laer J.Czn.: *Gedenkboek van den Koninklijken Nederlandschen Schaatsenrijdersbond bij het vijftig jarig bestaan 1882 - 1932*, p. 80.

¹⁵ *Yn streken*, p. 33.

¹⁶ *Koning Thialf*, p. 60.

¹⁷ *Yn streken*, p. 48.

Gehandicapten (top)sport in de jaren tachtig

Nederland als organisatorische koploper bij de spelen voor gehandicapten

Mark Verhaag en Fons Kemper

De geschiedenis van de gehandicaptensport in Nederland is heel lang onderbelicht gebleven. Jaap Pegels (1985) was de eerste die de ontwikkeling van de gehandicaptensport in ons land systematisch heeft beschreven. Zijn pionierswerk, dat eindigt halverwege de jaren tachtig, heeft echter nooit een vervolg gekregen. In oktober 2012 is het Mulier Instituut - sociaal wetenschappelijk sportonderzoek, een project gestart om deze leemte op te vullen. Het eerste onderdeel van dit project bestaat uit het in kaart brengen van de vindplaatsen van historisch materiaal dat betrekking heeft op de Paralympische beweging in Nederland. Daarvoor is gestart met een literatuurstudie en zijn ook interviews met deskundigen op dit terrein afgenomen. De literatuurstudie en de gesprekken laten zien dat met name in de jaren tachtig de ontwikkeling van de gehandicaptensport in ons land in een stroomversnelling is geraakt. Ook internationaal speelt Nederland in die periode een belangrijke rol in de dan nog prille geschiedenis van de Paralympische beweging. In dit artikel staan wij eerst stil bij de opkomst van de gehandicaptensport in Nederland. Vervolgens belichten we twee grote internationale evenementen die respectievelijk in 1980 en 1990 door Nederland georganiseerd werden. Afgesloten wordt met de huidige organisatorische positie van de gehandicaptensport in ons land.

Vooraf

Sporten is voor mensen met een beperking lange tijd onbereikbaar geweest. Er zijn wel voorbeelden van 'sportbeoefening' door gehandicapten, maar die kunnen beter als kermisattractie of curiositeit worden afgedaan.

Voor mensen met ernstige lichamelijke of zintuiglijke beperkingen is er tot de 20ste eeuw hooguit plaats in de marge van de samenleving. Maar veel vaker nog, moet met minder genoegen genomen worden. Overgelaten aan de charitas houden gehandicapten zich bedelend in het leven. Pas als in die situatie verbetering optreedt, kunnen mensen met een beperking zich ook op andere maatschappelijke terreinen gaan manifesteren.

De allereerste aanzetten voor sporten door mindervaliden zijn te vinden in de wereld van gymnastiek en tur-

nen. Het belang van gymnastische oefenstof voor militaire, medische en pedagogische doeleinden vindt begin 19de eeuw steeds meer ingang. Het leidt ondermeer tot de introductie van lichamelijke oefening als schoolvak en tot (paramilitaire) verenigingen waar diverse lichamelijke vaardigheden onderwezen en beoefend worden.¹ In de medische sector ziet men eveneens de mogelijkheden van houdings- en bewegingsgymnastiek in en worden deze als oefentherapie toegepast ter bevordering van herstel of revalidatie.

Een stil begin

Sport als een vorm van vrije tijdsbesteding voor gehandicapten komt pas in beeld aan het begin van de vorige eeuw. Sport en spel worden dan in eerste instantie in aangepaste vorm toegepast binnen (para)medische instituties, voornamelijk hospitalen en revalidatiecentra. Naast het gebruik van sport- en spelvormen als behandeltherapieën worden die ook in het kader van recreatie en dagbesteding binnen de instellingen ingezet. Maar eigen verenigingen of organisaties waar patiënten, eenmaal terug in de samenleving, kunnen sporten of recreëren, zijn er niet voor mensen met een beperking. De aard van de beperking speelt daarbij natuurlijk ook een rol.

Afbeelding 1 Cross country wedstrijd voor kreupelen, omstreeks 1880

Afbeelding 2 Poster van de 2de internationale sportspelen voor dooven, 1928

Mensen met een auditieve beperking hebben vergeleken met hun gehandicapte lotgenoten, iets makkelijker toegang tot de samenleving en bepaalde voorzieningen. De motorische basisvaardigheden van veel sporten vormen voor hen niet de grootste drempel voor sportdeelname. Hun handicap openbaart zich vooral in de onderlinge communicatie en een niet passende regelgeving van de sport. Vanuit de eind 19de eeuw opgerichte doveninstituten in ons land ontstaan er in verschillende steden (o.a. Amsterdam en Rotterdam) ontspanningsverenigingen waar ook sporten als voetbal, biljart en zwemmen beoefend worden. Een doorbraak in de georganiseerde sport voor dooven vormde de deelname van enkele sporters uit Nederland aan de eerste internationale spelen voor dooven. Die spelen werden in Parijs in 1924, aansluitend op de Olympische Spelen gehouden. De Nederlandse deelnemers aldaar waren zeer enthousiast over het evenement en boden aan de volgende editie, vier jaar later in Amsterdam, te organiseren. Dat zou op een soortgelijke wijze als in Parijs na afloop van de Olympische Spelen kunnen

plaatsvinden.²

Een vereiste daarvoor was natuurlijk wel een eigen nationale sportbond die de organisatie op zich zou kunnen nemen. In 1926 leidde dit tot de oprichting van de Nederlandse Dovensportbond (NDSB). De eerste landelijke organisatie op het terrein van de gehandicapten sport in ons land.

De spelen voor dooven in Amsterdam verliepen organisatorisch naar tevredenheid. Het Olympisch stadion en het tijdelijke zwembad naast het stadion werden door het NOC een week lang (18-25 augustus) 'om niet' beschikbaar gesteld. De gemeente Amsterdam ondersteunde de organisatie met een bedrag van 500 gulden. De publieke belangstelling liet aanvankelijk wat te wensen over maar bij de halve finale tussen de voetbal elftallen van Nederland en Engeland op woensdagmiddag, was het stadion goed gevuld. Het Nederlandse team werd tot teleurstelling van het aanwezige publiek met 0-5 uitgeschakeld.

De sport voor mensen met een auditieve beperking kreeg door dit evenement veel publiciteit en erkenning. Met de sportbeoefening door andere categorieën gehandicapten wil het in dit tijdsgewricht vooralsnog niet echt vloten.

Van de loopgraven naar het sportveld

'De oorlog is de vader van alle dingen' zo luidt een wrange uitspraak van de Griekse filosoof Heraclitus. Voor de Paralympische beweging is deze bewering zeker van toepassing. De Eerste en Tweede Wereldoorlog zijn niet alleen verantwoordelijk voor miljoenen dodelijke slachtoffers maar ook voor honderdduizenden gewonden met meestal een blijvende beperking. Na de Tweede Wereldoorlog vormt die groep de treurige kweekvijver voor de gehandicapten sport.

In Nederland worden de militaire oorlogsslachtoffers na hun medische behandeling in speciale revalidatiecentra opgevangen. Aan het begin van de oorlog geschiedt dat in Aerdenhout. Nadien wordt er een groter centrum in Doorn in gebruik genomen. Daar worden de ex-militairen voorbereid op een zo zelfstandig mogelijk bestaan in de maatschappij. In het verlengde hiervan wordt in 1945 de Bond voor Nederlandse Militaire Oorlogs- en dienstslachtoffers (BNMO) opgericht. Deze bond zorgt voor een brede belangenbehartiging, waaronder het organiseren van kleinschalige sportieve activiteiten voor de revaliderende militairen in Doorn. Vanaf de jaren vijftig zijn daar faciliteiten voor sport zoals zwembad en gymzaal beschikbaar, maar ook instructeurs die training en begeleiding kunnen verzorgen. Doorn wordt daarmee de plek van

waaruit de gehandicaptensport zich in Nederland verder gaat ontwikkelen.

In Engeland heeft men eveneens te maken met grote aantallen oorlogsslachtoffers. Het Stoke Mandeville Hospital is het centrum waar patiënten met verlammingen of amputaties gerevalideerd worden. Dr. Ludwig Guttmann, een voor het Nazi-regime gevluchte Duitse neuroloog, is aan dit instituut verbonden. Guttmann komt met een radicale koerswijziging in het medisch georiënteerde denken over het gehandicapt zijn. Hij constateerde dat de oorlogsslachtoffers gekluisterd aan hun ziekenhuisbedden nauwelijks fysieke verbetering lieten zien en bovendien sociaal steeds verder geïsoleerd raakten. Een dwarslaesie patiënt werd vaak als een hopeloos geval beschouwd en feitelijk alleen 'verzorgd'. Guttmann introduceerde voor die groep (wedstijd)sport als een vorm van therapie. Daarvoor moeten de patiënten eerst uit bed, dan in de rolstoel en vervolgens naar de sportzaal. Trainingsprogramma's en wedstrijden zijn nieuwe middelen die uitdagen en ook blijken te werken. Als uitvloeisel van zijn therapie organiseerde Guttmann in 1948 voor de rolstoelpatiënten in Stoke Mandeville een handboogcompetitie.

Afbeelding 3 Het eerste handboogtoernooi in Stoke Mandeville, 27 juli 1948

Niet geheel toevallig vindt die wedstrijd plaats op dezelfde dag als de openingsceremonie van de Olympische Spelen in Londen. Dit handboogevenement wordt daarom beschouwd als de eerste aanzet tot wat later zal uitgroeien tot de Paralympische Spelen.³

De Spelen worden internationaal

De *Wheelchair games* zoals door Guttmann georganiseerd, bleken aan te slaan. Er werd besloten om voortaan ieder jaar in de maand juli een dergelijk sportfeest te organiseren waaraan mensen met een verlamming (spinal injury) konden meedoen. Een traditie werd geboren en door Guttmann ook over de grenzen uitgedragen. Zo ontmoet de Nederlandse revalidatie-arts dr. J.E. van Gogh begin 1952 tijdens een revalidatiecongres in Parijs Ludwig Guttmann. Die nodigt hem en een team rolstoelers uit om deel te nemen aan de spelen in Stoke Mandeville. Enkele maanden later reist een viertal rolstoelers en hun begeleiders, voorzien van pijl en boog, af naar Engeland. Door deze Nederlandse inbreng kregen de tot dan nationale spelen in Stoke Mandeville voor het eerst ook een internationaal karakter. Het werd de Nederlandse handboogschutters en hun begeleiders tijdens dit bezoek duidelijk dat er veel meer sportmogelijkheden (o.a. speerwerpen, tafeltennis en snooker) waren dan aanvankelijk verondersteld. Met deze nieuwe inzichten werd na hun terugkeer in Doorn niet alleen het revalidatiewerk aldaar

verrijkt. In BNMO-kringen ontstond in 1954 het idee om een eigen nationale sportclub voor rolstoelers op te richten. Weliswaar onder de paraplu van de BNMO maar ook toegankelijk voor niet-militairen met een handicap. Die club kreeg de naam van 'De Rollende Leeuwen'. Deze verbreding naar de burgermaatschappij, zoals dat in militaire kringen werd genoemd, was een belangrijke stimulans voor de oprichting van weer andere gehandicapten sportverenigingen. Rond 1960 waren dat er al 45 verspreid over het land. Dit vergrootte de noodzaak om tot een landelijke organisatie voor de gehandicaptensport te komen. Een organisatie die tevens in internationaal verband zou kunnen opereren. Mede vanuit die behoefte werd in 1961 de Nederlandse Invaliden Sportbond (NIS) opgericht.

De internationalisering van de gehandicaptensport zette zich vanuit Stoke Mandeville verder door. De Nederlanders waren inmiddels vaste deelnemers aan de spelen. Zo ook in 1960 toen in combinatie met de Olympische Spelen in Rome de International Stoke Mandeville Games werden gehouden. Vanaf dat jaar draaien de spelen voor gehandicapten mee in de Olympische cyclus. Meestal onder de benaming van Olympische Spelen voor gehandicapten. De benaming Paralympics wordt na de oprichting van het Internationaal Paralympische Comité (IPC) in 1989, met terugwerkende kracht van toepassing verklaard op de Spelen van 1960 e.v.

De internationale deelname en de media-aandacht nemen per editie van de gehandicapten zomerspelen toe. De Nederlandse ploegen doen op deze Spelen ook prestatief van zich spreken. Zij eindigen steevast bij de top tien. Met als hoogtepunt een tweede plaats in het landenklassement in 1976 bij de Paralympische Spelen in Toronto. De erkenning voor de gehandicaptensport en de behaalde resultaten kwam tot uitdrukking in de aanwezigheid van Prins Claus op Schiphol om de succesvolle ploeg te verwelkomen. In 1976 werden ook voor het eerst de Paralympische Winterspelen gehouden. De Zweedse stad Örnköldsvik kreeg de eer om gastheer te zijn van dit evenement. Aan de eerste drie edities nemen geen Nederlandse sporters deel. Pas in 1988 reist een kleine delegatie af naar de paralympische winterspelen die dan in Innsbruck worden gehouden. Medailles worden nog niet behaald. Niet zo verwonderlijk omdat de meeste disciplines op sneeuw worden afgewerkt.

Nederland organisatieland

Nederland was, zoals hiervoor beschreven, inmiddels een bekend gezicht op de Paralympische Spelen. In bestuurlijk opzicht is dit ook het geval. Nederlanders

Afbeelding 4 Opening Olympische Spelen voor Gehandicapten in Arnhem; HKH Prinses Margriet met fakkel, naast haar mr. Pieter van Vollenhoven

participeerden in de verschillende internationale federaties voor gehandicaptensport. Ook in het eigen land is er veel gebeurd op het terrein van de gehandicaptensport. Het is dan ook niet vreemd dat na de late afmelding van Moskou eind 1976, Nederland bij monde van de NIS in 1977 aanbod de Olympische Spelen in 1980 te willen organiseren.

Over de redenen voor afmelding van de Russische autoriteiten doen verschillende varianten de ronde. Van 'er zijn geen gehandicapten in het socialistische Rusland' tot 'wij hebben geen nationale organisatie voor de gehandicaptensport die dit op zich kan nemen'. Een andere meer plausibele reden voor de afmelding kan in de Koude Oorlogsfeer gezocht worden. Rusland was er alles aan gelegen om met de Spelen in Moskou, de eerste die in een Oostblokland gehouden zouden worden, internationaal prestige te verwerven. Zowel in organisatorisch als sportief opzicht. De Spelen voor gehandicapten zouden waar-

schijnlijk met weinig aansprekende prestaties van de Russische deelnemers aan dit internationaal aanzien weinig of geen bijdrage leveren.

Het tijdpad voor de organisatie van de Spelen werd door deze ontwikkeling sterk ingekort. De uitdaging om binnen twee jaar een dergelijk evenement op te zetten, bracht een nationale hype teweeg. Vele organisaties en individuen boden spontaan aan hun schouders hieronder te willen zetten. Met name de toezeggingen van Defensie en de gemeente Arnhem maakten dat al snel de logistieke randvoorwaarden gewaarborgd konden worden. Er werd een stichting opgericht met politieke en maatschappelijke zwaargewichten voor wie maar weinig deuren gesloten bleven. HKH Prinses Margriet werd beschermvrouwe van de Spelen en bracht met name het belang van de gehandicaptensport voor het voetlicht.

Daarnaast waren er natuurlijk middelen nodig voor de Spelen zelf. Deze werden ingezameld met behulp van een grote nationale Telebingo actie geleid door Mies Bouwman. Deze tv-actie genereerde veel aandacht voor de Spelen bij het grote publiek. Financieel verliep de actie eveneens zeer succesvol, want de Spelen konden rekenen op een uiteindelijk bedrag van 27 miljoen gulden.

Afbeelding 5 Vijfgulden muntstuk uitgegeven ter gelegenheid van de Spelen in Arnhem 1980

Eind 1979 werden zowel de Spelen in Moskou als die in Arnhem geconfronteerd met de dreiging van een boycot. Aanleiding hiervoor vormden respectievelijk de Russische inval in Afghanistan en de komst van een Zuid-Afrikaans team naar Arnhem.

De internationale veroordeling van het apartheidsregime in Zuid-Afrika zorgde ervoor dat het land al vanaf 1964 werd uitgesloten van deelname aan de Olympische Spelen. Op het Paralympische vlak speelde dat iets minder. Binnen de gehandicaptensportwereld vonden ontmoetingen plaats waaraan soms multiraciaal samengestelde teams en atleten uit Zuid-Afrika participeerden. Guttman als voorman van de International Stoke Mandeville Federation (ISMF) waarvan Zuid-Afrika lid was, verdedigde de deelname van Zuid-Afrika vanwege het gemengde karakter van de gehandicaptensportorganisatie aldaar. In het stichtingsbestuur liepen de meningen over deelname uiteen. Enkele fracties in de Arnhemse gemeenteraad stelden kritische vragen aan B&W over de Zuid-Afrikaanse deelname in relatie tot de gemeentelijke steun. Het kabinet Van Agt I zegde na een debat over deze kwestie met de Kamer toe om een onderzoek te doen naar het segregatie karakter van de sport in Zuid-Afrika. Op basis van dit onderzoek oordeelde de regering dat deelname van Zuid-Afrika niet gewenst was en dat bij toelating van een team uit dat land, de toegezegde overheidssteun ingetrokken zou worden. Daarmee was het kabinet wel opgeschoven in haar standpunt dat de sportorganisaties zelf moesten beslissen over toelating van teams aan de spelen. Met dit nieuwe standpunt was het pleit beslecht en na druk op Zuid-

Afrika werd de inschrijving van het omstreden team ongedaan gemaakt. Tot opluchting van de betrokken organisaties konden de Spelen doorgang vinden.⁴

42 landen vaardigden ploegen af naar Arnhem waarvan Ethiopië met één atleet de kleinste delegatie vormde. De Spelen verliepen organisatorisch zonder problemen en waren in sportief opzicht een succes. De in 1976 ingezette trend met een stijgend prestatieniveau zette zich in Arnhem in alle sportdisciplines voort. Met het vorderen van de Spelen nam ook de media-aandacht verder toe, blijkend uit specials en dagelijkse rubrieken in dagbladen en op tv. Plaatselijke gehandicaptenverenigingen en revalidatie-instellingen organiseerden dagtrips naar de spelen.

Nederland eindigde op de zesde plaats van het medailleklassering met 33 gouden, 31 zilveren en 36 bronzen medailles.

De impact van de Spelen op de beeldvorming van de mindervaliden in ons land was zeer groot. Ook de gehandicaptensport profiteerde van deze aandacht. De naam van Nederland als organisatieland was met de Spelen in Arnhem gevestigd.

'Never change a winning team'

Een ander evenement waar Nederland zijn organisatorisch vermogen kon tonen waren de Wereldspelen voor gehandicapten in Assen van 1990. Deze internationale wereldspelen werden in 1986 voor het eerst georganiseerd in Göteborg op initiatief van het International Coordinating Committee of World Sports Organisations for the Disabled (ICC). Na dat voorzichtige begin werd snel naar Nederland gekeken voor de tweede editie van deze spelen. Medio 1988 werd het groene licht gegeven en konden de voorbereidingen voor Assen 1990 ter hand worden genomen.

Met de Wereldspelen voor gehandicapte sporters werden meerdere doelen beoogd. Zo wilde men centraal verschillende wereldkampioenschappen tegelijkertijd organiseren. Ook kon op deze wijze aan verschillende niet-paralympische sporten (zoals zeilen en paardrijden) een prestatief platform geboden worden.

Voor de organisatie werd teruggegrepen op de ervaringen en beproefde concepten van de Spelen in Arnhem. Sleutelfiguren die een rol gespeeld hadden in Arnhem werden opnieuw benaderd. De echtgenote van HKH Prinses Margriet mr. Pieter van Vollenhove nam de functie van beschermheer van de Wereldspelen op zich. De contacten met Defensie leidde ertoe dat wederom een kazerne omgetoverd kon worden tot een *village* voor atleten en hun begeleiders.

Afbeelding 6 Campagnemateriaal (sticker) voor de Wereldspelen in Assen 1990

Voor de financiering van de Wereldspelen werd naar analogie van Arnhem 1980 eveneens een nationale inzamelingsactie op tv gestart. Mies Bouwman presenteerde in oktober 1988 de actie 'Samen', waarmee in totaal 22 miljoen gulden werd binnengehaald. Geld bestemd voor de Wereldspelen en voor verbetering van de infrastructuur van de gehandicaptensport in ons land.

HKH Prinses Margriet toonde haar betrokkenheid door, net als in 1980, de opening te verrichten. Die vond plaats in het Thrianta stadion waar 20.000 mensen aanwezig waren.

45 landen vaardigden 2200 gehandicapte sporters af met bijna evenveel begeleiders. In veertien takken van sport werden wereldkampioenschappen in een bestek van twaalf dagen afgewerkt. HKH Prinses Juliana sloot de Wereldspelen af op het TT-circuit nadat de rolstoelmarathon was gehouden.

De Nederlandse deelnemers behaalden 38 keer goud, 32 keer zilver en 34 keer brons. Tezamen goed voor een zesde plaats in het landenklassement.

Er kwamen in totaal 150.000 mensen naar de Wereldspelen kijken waarmee de publieke belangstelling aanzienlijk groter was dan aanvankelijk gedacht.

Met deze twee internationale evenementen vormden de jaren tachtig een zeer belangrijk decennium voor de ontwikkeling van de gehandicaptensport in Nederland. Door de nationale acties en de spelen zelf ontstond bij het Nederlandse publiek steeds meer belangstelling voor de gehandicaptensport die zich ook in prestatief opzicht sterk verbeterde. Nederland heeft in deze periode op organisatorisch gebied veel internationale waardering geooft.⁵

Nieuwe organisaties en structuren

Na 1990 heeft Nederland geen grote internationale gehandicaptensporttoernooien meer georganiseerd. De ontwikkeling van de gehandicaptensport heeft uiteraard in die periode niet stilgestaan. Zeker bestuurlijk niet. In 1992 fuseerde de NIS met andere organisaties in Nederland die zich inzetten voor mensen met een handicap tot de Nederlandse Bond voor Aangepast Sporten (NEBAS). Vanaf 1999 werd de samenwerking tussen de NEBAS en de NSG (Nederlandse Sportbond voor Geestelijk Gehandicapten) geïntensiveerd. Uiteindelijk resulteerde dit in een nationale koepel: Gehandicaptensport Nederland.

Een andere belangrijke ontwikkeling die op gang is gekomen betreft de zogeheten 'organisatorische integratie'. NOC*NSF en Gehandicaptensport Nederland sloegen tijdens de Spelen van Sydney in 2000 de handen ineen. Er werd afgesproken dat alle landelijke sportbonden die daarvoor in aanmerking komen, sport voor mensen met een beperking of chronische aandoening integreren in hun reguliere sportaanbod. Een proces waarbij 43 sportbonden zijn betrokken. Een soortgelijke integratie vindt plaats van de olympische fora. Vanaf 2001 valt de deelname aan de Paralympische Spelen onder de verantwoordelijkheid van NOC*NSF. Dat geldt ook voor de vertegenwoordiging van Nederland in het IPC.

Slot

Aandacht voor gehandicaptensport ontstaat pas in de eerste helft van de twintigste eeuw. Sporters met een auditieve beperking organiseren als eerste in de jaren twintig hun eigen internationale spelen. Voor mensen met fysieke en visuele beperkingen komt die ontwikkeling pas echt op gang na de Tweede Wereldoorlog als . In Nederland groeit de aandacht voor de gehandicaptensport vanaf 1980. Met de organisatie van de Paralympische Spelen in Arnhem en de Wereldspelen in Assen heeft Nederland aangetoond organisatorisch veel in zijn mars te hebben.

De grote variëteit in aandoeningen van minder valide sporters leidde aanvankelijk tot veel afzonderlijke sportorganisaties, lokaal en landelijk. Ook internationaal was dat het geval. Aan het begin van deze eeuw werd een proces van organisatorische integratie in gang gezet. Dat heeft ook geleid tot een nieuw landelijke ondersteuningsstructuur voor de gehandicaptensport: Onbeperkt Sportief. Een compacte organisatie die zich vooral richt op het delen van kennis en expertise.

Literatuur

Bailey, S. (2008). *Athlete first, a history of the Paralympic Movement*. Hoboken NJ: Wiley.

Cashman, R. & Darcy, S. (2008). *Benchmark games*. (z.p.)

Pegels, J. (1985). *Met pijl en boog naar Engeland. De geschiedenis van de gehandicaptensport in Nederland*. Haarlem: De Vrieseborch.

Rückert, H. (1980). *Olympics for the Disabled Holland 1980*. Arnhem: Stichting Olympische Spelen voor gehandicapten.

Stichting Wereldspelen voor gehandicapten 1990 (1990). *World Championships and Games for the Disabled 1990*. Assen: SWG.

Verhaag, M. (2013). *Paralympische beweging en Nederland. Mijlpalen en archieven*. Utrecht: Mulier Instituut.

1 Denk hierbij aan de *Turnvereinen* opgericht aan het begin van de 19de eeuw in Duitsland onder invloed van de Napoleontische dreiging, om de jeugd weerbaar te maken.

2 Ondanks deze vroege 'verbinding' met de Olympische Spelen heeft de dovensport nooit een Paralympische status gekregen. Mensen met een visuele handicap konden voor het eerst in 1976 aan de Paralympische Spelen meedoen. In Arnhem 1980 was dat het geval voor atleten met een CP-beperking (spastici).

3 Als eerbetoon aan dit initiatief besloot het International Paralympic Committee (IPC) in 2013, dat in de toekomst alle Paralympische fakkeltochten vanuit Stoke Mandeville zullen vertrekken.

4 De voorstanders van deelname toonden hun ongenoegen met deze afloop door tijdens de opening twee vliegtuigjes boven Papendal te laten cirkelen met de tekst 'Z-Afr invaliden blank en zwart - Nederland houdt u apart'.

5 Zo werden bijvoorbeeld ter voorbereiding van de Paralympics in Barcelona 1992 enkele mensen uit het organisatiecomite van Assen gevraagd te adviseren.

Fons Kemper (1942) is in deeltijd verbonden aan het Mulier Instituut te Utrecht waar hij onder meer de portefeuille sportgeschiedenis beheert. Zijn historische belangstelling richt zich vooral op het ontstaan van de georganiseerde sport en de Olympische en Paralympische beweging in ons land. In zijn sportbibliotheek is daarover veel te vinden. Hij was vele jaren voorzitter van een atletiekvereniging en liep toen zelf ook een aardig rondje.

Mark Verhaag (1990) studeert aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Als student Geschiedenis met veel belangstelling voor sport heeft hij in 2012 bij het Mulier Instituut een onderzoekstage gelopen. Daar heeft hij een half jaar naspeuringen verricht naar de mijlpalen en archieven van de Paralympische beweging. Hij volgt de sport op veel manieren en met veel interesse.

Charon

Het kortstondige bestaan van een Edamsche roei- en zeilvereniging

Nico van Horn

Een roeivereniging in Edam? Ja, die heeft bestaan tussen 1873 en 1883, en wel onder de naam ERC Charon. Via Maritiem Digitaal.nl is er bij het Scheepvaartmuseum in Amsterdam een foto te vinden van de oprichter, Christiaan Jaski, en ook een van de knopen die op de jassen van het bestuur van Charon zaten. Veel meer lijkt er niet over deze vereniging bekend te zijn. Ook in de annalen van de roei- en zeilverenigingen uit die tijd is niets over deze 19de eeuwse club Charon vastgelegd.

Om iets meer te weten te komen over deze mysterieuze roeiclub is een speurtocht ondernomen in diverse gemeente archieven en krantensites. Dit artikel doet daar verslag van.

Afbeelding 1 Uniformknoop van ERC Charon, collectie Cees Schuller

Eind augustus 1873 richtte Christiaan Jaski, lid van de Amsterdamsche Roei- en Zeilvereeniging De Hoop, in Edam een roeiclub op onder de naam Charon. De *Purmerender Courant* van 10 september 1873 berichtte: 'Te Edam is onder het voorzitterschap van den heer C. Jaski, een roeiclub opgericht, die, naar den ouden Griekschen veerman, den naam van Charon zal voeren.'

In de grote steden van Nederland, zoals Amsterdam en Rotterdam, ontstonden na 1847 roei- en zeilverenigingen, soms gecombineerd zoals later ook bij Charon het geval was. Ook enkele kleinere steden als Dordrecht, Zaandam en Harlingen kenden al vroeg watersportverenigingen. De bestaande roei- en zeilevenementen werden vanaf die tijd steeds vaker door de betere kringen in Nederland 'ingepalmd' en voorzien van een organisatiestructuur. Voor betaalde beroepsroeiers die af en toe wedstrijden tegen geldprijzen hielden, was daarna geen plaats meer. De 'Heeren amateurs' bepaalden op die wijze het gezicht van die vroege roeisport. De sociëteiten van de watersportclubs ontwikkelden zich tot ontmoetingsplaatsen waar de plaatselijke haute volée zich amuseerde. Het studentenroeien begon pas in 1874, in Leiden. Dat een stadje als Edam, een paar duizend inwoners, zich in 1873 mocht verheugen in de aanwezigheid van een roeiclub is alleen te danken aan het persoonlijke initiatief van Christiaan Jaski. Andere sporten in verenigingsverband waren er ten tijde van de oprichting van Charon nog niet. Edam kreeg, volgens de thans beschikbare gegevens, pas in 1880 een gymnastiekclub, in 1883 een ijsclub en in 1898 ging Edam voor het eerst officieel voetballen. Het is tekenend voor de relatie tussen Jaski en zijn vereniging dat na het vertrek van de oprichter uit Edam, in 1883, Charon van het toneel verdween.

Christiaan Jaski werd op 24 februari 1849 op Schiermonnikoog geboren als zoon van een gezagvoerder op de grote vaart. Via Nieuwendam belandde het gezin Jaski in 1855 in Amsterdam. Van de jeugd van Christiaan aldaar weten we niet veel. Hij trouwde in Kralingen in 1871 met Wilhelmina Groeneveld. Na zijn huwelijk vertrokken Jaski en zijn echtgenote uit Amsterdam naar Edam waar hij ging werken als scheepsmakelaar op de Baanstraat 13, een statige woning waarin predikanten, makelaars en notarissen gewoond hadden.

Christiaan Jaski kwam zoals gezegd uit een zeevarend geslacht en had een grote nautische interesse. Hij was een bevlogen beoefenaar van watersport, dat is wel duidelijk. In Amsterdam was hij actief lid van de roeivereniging De Hoop. Zelfs werd hij in 1874, toen hij al in Edam woonde, benoemd tot erelid van De Hoop. Hij was tevens lid van de in Amsterdam gevestigde

Afbeelding 2 Portret C. Jaski, foto F. Greiner, Maritiem Digitaal

Koninklijke Nederlandsche Roei- en Zeilvereniging. Na zijn terugkeer in Amsterdam richtte hij in 1885 met enkele gelijkgestemden de Zeilvereniging Het IJ op, waar hij ook als eerste de voorzittershamer hanteerde. Dat hij in Edam een roeiclub opgericht heeft, moeten we toeschrijven aan die fascinatie voor schepen, zee en watersport. De roeiclub Charon is zijn idee geweest én zijn hobby. De naam Charon verwijst naar de veerman uit de Griekse mythologie, die de schimmen van de overledenen over de rivier Styx overzette naar het dodenrijk.

Jaski was een initiatiefrijk en ondernemend persoon. In de stukken van de Edamse gemeenteraad uit 1876 wordt hij vermeld als directeur van de Lijnbaan Noord-Holland, een touwslagerij waar de familie Jaski al jaren aan verbonden was. In 1881 krijgt hij ook vergunning voor het produceren van Minerva Elixer, een

alles genezend drankje zoals er in die tijd vele waren. In 1884 - teruggekeerd naar Amsterdam - vraagt hij als eigenaar van de Lijnbaan Noord-Holland toestemming om de lijnbaan te mogen uitbreiden voor de productie van ijzerwant. De touwslagerij werd overigens in 1900 overgenomen door de Spinfabriek, een instelling voor werkverschaffing.

Tussen 1873 en 1879 was Jaski tevens lid van de Gemeenteraad te Edam. Dat maakte het leggen van contacten wel gemakkelijk. In het eerste bestuur van Charon zaten naast Jaski als president, Carel M. Versteegh (koopman en zoon van de burgemeester) als secretaris, Willem F. Teengs (koopman/commissionair) als penningmeester en Dirk van Dale (kapitein en logementhouder) als commissaris. Versteegh maakte snel plaats voor Arie J. Verheul (hoofdonderwijzer) en in 1880 vinden we Antonius F. Tikkel als secretaris, ook al een onderwijzer. Niet bepaald de minsten van Edam dus.

De eerste roeiboot die de jonge vereniging Charon aanschafte, was de Trio die in 1874 van De Hoop werd overgenomen, een zogeheten tweemet. Voor f 70,— bracht de transporteur Louis Kok vanuit Amsterdam deze boot naar Edam. Charon viste achter het net met twee andere boten van De Hoop. Die gingen in juni 1874 naar het pas opgerichte Njord in Leiden. Het is helaas niet meer precies te achterhalen hoe groot de vloot van Charon verder was. De zeilende leden kwamen weliswaar voor Charon uit, maar de zeilboten waren eigendom van de leden zelf. Roeiboten werden meestal aangeschaft door de vereniging. In 1874 treften we een vierriemssloep Idune aan, als eigendom van de vereniging Charon, de vierriemssloep Flevo en ook nog een boot die de toepasselijke naam Styx droeg. Het is meer dan waarschijnlijk dat eenzelfde boot onder verschillende namen werd gebruikt. Bij inschrijvingen gebruikte men in die dagen eerder de naam van de ploeg dan de naam van de boot zelf.

Charon kwam regelmatig uit op wedstrijden van andere verenigingen in Amsterdam, Leiden en Alphen. De roeiclub organiseerde zelf een roei- en zeilwedstrijd te Edam op 27 augustus 1876. Uit een krantenverslag weten we dat de roeiers van Charon op deze eigen wedstrijd overigens niet al te best presteerden, verder dan een paar tweede plaatsen kwamen ze niet. Mooi om te vermelden is de opsomming van prijzen in natura voor de uiteindelijke winnaars: een kristallen soezenschaal met zilveren hengel, een *pièce de milieu* met zilver gemonteerd, een geslepen kristallen bierglas met zilveren deksel en daarbij een doekspeld voor de stuurman en elke roeier, en een aneroïde barometer op

bronzen voetstuk. De thuiswedstrijd werd opgeluisterd met muziek van het Edamse fanfarecorps. Over de organisatie van andere wedstrijden in Edam is geen informatie gevonden.

In de jaren daarna komen we incidenteel een optreden van roeiers of zeilers van Charon tegen. Met zijn zeilboot Dolphijn won Christiaan Jaski in juli 1877 op wedstrijden van de 'Koninklijke' in Amsterdam de eerste prijs. In 1880 organiseerde Charon een plezierrondvaart van Edam naar Purmerend en Amsterdam met de stoomboot 'Pomona'. Zoals vermeld zakte Charon door de benen na Jaski's vertrek uit Edam. Van de club werd daarna niets overmeer gehoord...

Hoe verging het Christiaan Jaski verder? In april 1883 verhuisde hij naar Amsterdam. Hij handelde daar als scheepsmakelaar in stoomboten, vrachtschepen en -schuiten, pleziervaartuigen, machinerieën en ander scheepsmateriaal. Zijn zaken liepen na de eeuwwisseling niet zo goed. In mei 1904 werd hij voor de eerste keer failliet verklaard. Op 7 juli bleek de boedel insolvent te zijn. De eerste en enige uitdelingslijst in dit faillissement verscheen in juli 1906, werd in september verbindend verklaard en daarmee was dit faillissement geëindigd. Jaski zat aan de grond.

Op 29 januari 1908 berichtte het *Algemeen Handelsblad* dat door de rechtbank Amsterdam failliet was verklaard: C. Jaski, makelaar. Een maand later laat de krant weten, dat bij beschikking van de arrondissementsrechtbank te Amsterdam het faillissement van C. Jaski is opgeheven, wegens gebrek aan actief. Kortom, binnen twee jaar twee keer failliet te worden verklaard, had Jaski van al zijn kapitaal beroofd. De jaren na zijn eerste faillissement laten een hoop verhuizingen in en rond Amsterdam zien, naar steeds 'mindere' straten. Zijn eerste vrouw overleed op 18 maart 1917, overigens zonder kinderen. Binnen een maand was Christiaan Jaski hertrouwd met een achternicht van zijn vrouw, een ongehuwde moeder met een dochter. Deze tweede vrouw, Johanna Bregta Groeneveld zou hem tien jaar overleven. Christiaan Jaski overleed in Amsterdam op 31 mei 1917, amper twee maanden na de sluiting van zijn tweede huwelijk.

De zoektocht naar het wel en wee van de vereniging Charon heeft niet veel opgeleverd zo mag op basis van het bovenstaande geconstateerd worden. Er is geen dossier aanwezig in het Verenigingsregister van het Ministerie van Justitie; de vereniging heeft dus nooit om een officiële erkenning of koninklijke goedkeuring op de statuten gevraagd. Misschien zijn de statuten

alleen opgesteld door de plaatselijke notaris.

Interessant aan deze naspeuringen is dat getoond wordt hoe de opkomst van de sport aan het eind van de 19de eeuw bepaald werd door de gedrevenheid van een of meer individuen. Christiaan Jaski kan zeker wat de watersport betreft als een van die wegbereders geduid worden.

Tot slot mag niet onvermeld blijven dat er, veel later in 1951 te Utrecht, nog een tweede roeiclub met de naam Charon opgericht is. Deze Utrechtse studentenroeivereniging Charon fuseert in 1970 met De Batavier, en gaat sindsdien als Orca door het leven.

Nico van Horn (1951), studeerde Sociaal-Economische Geschiedenis in Leiden en werkte onder meer bij het Nationaal Archief, Haags Gemeentearchief en is thans in dienst bij het KITLV in Leiden.

Raakte in de jaren zeventig betrokken bij de geschiedenis van het roeien. Publiceerde verschillende artikelen en boeken en hield lezingen over de geschiedenis van de roeisport en sport in Nederlands-Indië.

Voor dit artikel werden de volgende bronnen geraadpleegd:

Stadsarchief Amsterdam:

archieff KARZV De Hoop,
archieff Roeivereniging Fortuna,
archieff KNRZV;

Waterlands archief:

notulen Raad en correspondentie B&W
en Raad;

bevolkingsregisters Edam en Amsterdam;

krantensite Koninklijke Bibliotheek;

krantensite Waterlands Archief;

website Maritiem Digitaal.nl

Databank Sport: vervolgd maar wel aangepast

Michel van Gent

Sinds 2011 staat de databank *Sportbonden, sportclubs en sportperiodieken in Nederland tot 1940* online en is te raadplegen onder:

<http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/Sportverenigingen>.

De Databank Sport is opgezet door het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis in Den Haag. Deze digitale databank behoort inmiddels tot de meest geraadpleegde databanken van dit instituut. De databank bevat namen en gegevens van bonden en clubs op het gebied van gymnastiek, hockey, korfbal, schaken, tennis en voetbal. Het gaat om organisaties die opgericht werden vóór 31 december 1940. Zij biedt voor professionele onderzoekers en amateur-sportliefhebbers een schat aan gegevens waarmee zij een eigen onderzoek kunnen beginnen of een lopend onderzoek kunnen verrijken.

Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis heeft vanwege de goede respons besloten de databank uit te breiden met bonden en clubs van genoemde sporten die tussen 1941 en heden zijn opgericht. Deze uitbreiding zal op enige punten wel afwijken van de huidige databank, terwijl voor een aantal zaken nog nadere besluiten moeten worden genomen. Hier zullen de belangrijkste veranderingen kort opgesomd worden. Tevens wordt stilgestaan bij enkele knelpunten die zich aandienen bij de nieuwe verzamelingsronde.

Aanpassingen

Alle clubs krijgen voor de oprichting de datum waarop hun verenigingsnaam voor het eerst in een bron voorkomt. Het gaat hierbij met name om fusieclubs die de oprichtingsdatum van de oudste fusiepartner hebben overgenomen.

Voorbeeld: op 5 april 1911 werd de Leidse korfbalclub Fluks opgericht, die in 1973 met Vicus Oriëntis fuseerde tot Fides Pacta. In 1992 fuseerde Fides Pacta met De Algemene tot Sporting Trigon. Fides Pacta en Sporting Trigon hebben allebei 5 april 1911 als oprichtingsdatum, maar in de nieuwe databank wordt dit respectievelijk 1973 en 1992. Dit is nodig om te voorkomen dat bij het opvragen van korfbalclubs opgericht in 1911 het zoekresultaat ten onrechte met twee clubs (namelijk Fides Pacta en Sporting Trigon) wordt verhoogd. In de *Opmerkingen* zal

voortaan vermeld worden dat de fusieclub een bepaalde oprichtingsdatum heeft overgenomen. Deze aanpassing zal uiteraard ook voor de fusieclubs opgericht vóór 1940 doorgevoerd worden.

Voor elke club wordt het lidmaatschap van een landelijke en regionale bond uitgesplitst in een beginjaar en eventueel een eindjaar. Zodoende kan de gebruiker opvragen hoeveel clubs er in een bepaald jaar of een bepaalde periode lid waren van een bepaalde bond. Deze mogelijkheid bestaat niet bij de huidige databank tot 1940.

Voorbeeld: het zal straks mogelijk zijn om te achterhalen hoeveel clubs er elk seizoen lid waren van een landelijke of regionale bond. Dit biedt de mogelijkheid de groei van een bond van seizoen tot seizoen in kaart te brengen.

Bij de profclubs zal als aanduiding voor de landelijke bond K.N.V.B. (profvoetbal) worden gebruikt. Er zullen aparte records worden gemaakt voor de profs en de amateurs.

Voorbeeld: zo kunnen van Ajax, Feijenoord en P.S.V., Blauw Wit en U.V.S. gegevens over de profs en de amateurs afzonderlijk opgevraagd worden, waarmee het door elkaar lopen voorkomen kan worden. De gebruiker kan bij zoekopdrachten dan ook gericht zoeken naar de profclubs in Nederland.

Bij de nieuwe databank worden twee digitale kaarten gevoegd met gemeenten bestaande in 1899 en 1998. Het zal straks mogelijk worden om bonden en clubs in deze digitale kaarten uit te zetten, zodat er een beeld van de verspreiding van de sporten opgeroepen kan worden.

Toelichting:

Er is voor 1998 gekozen, omdat toen de provincie Flevoland met bijbehorende gemeenten werd ingevoerd. Wanneer er voor een later jaar zou zijn gekozen, dan verdwijnen tal van plaatsen door gemeentelijke herindeling. Het leek ons goed dat zoveel mogelijk clubs in zoveel mogelijk afzonderlijke plaatsen konden worden weergegeven.

Knelpunten

Het is nog niet duidelijk wat er moet gebeuren met de zaalvoetbalclubs in Nederland.

Toelichting:

Het is mogelijk om de zaalvoetbalclubs in te voeren die in de Adresboeken van de KNVB staan, maar dan blijven de clubs in de "wilde" zaalvoetbalbonden uit de jaren zeventig en later van de vorige eeuw buiten beschouwing. Het verzamelen van deze clubs lijkt op voorhand arbeidsintensief, omdat er geen officiële mededelingen van deze niet-erkende bonden voorhanden zijn. Daarom wordt overwogen om de zaalvoetbalclubs niet op te nemen in de databank.

Bij de uitbreiding 1941-heden zal voornamelijk gebruik worden gemaakt van adresboeken en jaarverslagen van de landelijke en regionale bonden. De verwachting is dat in deze bronnen altijd wel ergens een oprichtingsdatum voor een club zal worden genoemd.

Toelichting:

Voor de verenigingen uit de periode tot 1941 werden vaak ook digitale krantenverzamelingen benut om een oprichtingsdatum of tenminste een eerste vermelding te achterhalen. Dit is zeer arbeidsintensief werk geweest. Daarom is het voornemen om digitale kranten voor het vervolg van de databank in mindere mate te gebruiken. Ook zal nog bekeken worden of de Koninklijke erkenning van de statuten van bonden en clubs na 1945 in de databank verwerkt zullen worden.

Het is nog onzeker of de databank als geheel wordt geïntroduceerd of dat alle aanvullingen apart zullen worden aangeboden op internet. Dit heeft te maken met de hoeveelheid clubs die moet worden ingevoerd. Tevens moet voor elke tak van sport een aanvulling op de inleiding in de databank worden gemaakt voor de periode na 1940. Ook dit belooft een flinke inspanning te worden.

Toelichting:

Alle bestaande hockey- en korfbalclubs zijn inmiddels ingevoerd en de invoer van voetbalclubs is begonnen. De KNSB heeft een overzicht van bestaande schaakclubs geleverd, maar de KNGU en de KNLTB hebben nog geen lijsten van aangesloten gymnastiek en tennisclubs gezonden. Bovendien moet van alle clubs achterhaald worden in welk jaar zij zich bij een bond hebben aangesloten en wanneer zij eventueel bedankten door ontbinding of fusie o.i.d. Alle clubs die tussen 1940 en 2013 zijn opge-

richt en verdwenen staan uiteraard niet in de huidige ledenlijsten van bonden, maar zij moeten wel ingevoerd worden. Dit betekent zeer waarschijnlijk dat adresboeken en jaarverslagen van seizoen tot seizoen gecontroleerd moeten worden.

Het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis heeft een publieke functie en ontwikkelt de Databank Sport voor iedereen met een sporthistorische belangstelling. Het wil dan ook zoveel mogelijk rekening houden met wensen die onderzoekers aan de databank stellen. Daarom wil het Instituut graag aanvullingen, verbeteringen en suggesties ontvangen om de databank zo goed mogelijk tot ontwikkeling te brengen. U kunt uw reactie opsturen naar:
michel.van.gent@huygens.knaw.nl

Michel van Gent (1959) is onderzoeker bij het Huygens Instituut voor Nederlandse Geschiedenis in Den Haag. Hij werkt aan de Databank Sportbonden, sportclubs en sportperiodieken in Nederland, waarvan het gedeelte tot 1940 sinds 2011 online staat. Daarnaast is hij korfbalmedewerker bij het Leidsch Dagblad.

Seminar Sport, stad en koningshuis

Verslag van de bijeenkomst van sporthistorici op 24 juni 2013 in de Olympic Experience te Amsterdam

Nynke Terpstra

Op 24 juni 2013 was het exact honderd jaar geleden dat in Amsterdam met de bouw van het eerste stenen stadion van Nederland werd begonnen. Een toepasselijke dag om te spreken over historische relaties tussen sport en stad, en tussen sport en koningshuis. Samen met het Mulier Instituut en Stichting De Sportwereld werd deze ontmoeting georganiseerd in de Olympic Experience, het sportmuseum van het Olympisch Stadion.

Niet alleen voor de sport maar ook het koningshuis was de komst van dergelijke stadions van groot belang, omdat daar massale bijeenkomsten konden plaatsvinden. Koningin Wilhelmina deed dat al tijdens de Eerste Wereldoorlog, waarbij het doel was een band te smeden tussen koningshuis, leger en de bevolking.

Marnix Koolhaas, schaatshistoricus en medewerker van VPRO Geschiedenis, leidde de vier sprekers in en zorgde voor een ordentelijke discussie over de gepresenteerde thema's.

Tilburg, handboogschieten, het koningshuis en de invloed op de stedelijke identiteit

Thijs Kemmeren (Fontys Hogescholen Tilburg)

Op uitnodiging van de handboogschuttervereniging 'De Vooruitgang' vond er een overleg plaats tussen presidenten van de handboogschutterijen uit Tilburg en omgeving. Ze besloten wellicht opmerkelijk, om niet deel te nemen aan het nationale huldeblijk – een gekalligrafeerd sportalbum – van de gehele Nederlandse sportwereld in 1898 ter gelegenheid van de troonsbestijging van Koningin Wilhelmina. De bijzondere band, die de handboogschutters uit Tilburg met het koningshuis hadden, mocht volgens hen niet verloren gaan tussen de presentaties van alle andere takken van sport die zich aangemeld hadden. Overigens is er wel een pagina aan de handboogsport gewijd in het Sportalbum van 1898.

De relatie tussen sport en stad is al heel oud. De traditionele volksvermaken 'sportificeerden' in de stad. Het is een proces van organisatie, institutionalisering en reglementering, waarbij volkse vermaken en militaire activiteiten zijn omgebouwd tot sport. Het sportificeringsproces moet gezien worden als een sleutelbegrip van de nieuwe geschiedenis.

De centrale vraag is: waarom zijn er in Tilburg zoveel handboogschietverenigingen en waarom die sterke band met het koningshuis?

In 1844 krijgt de elite Bossche sociëteit 'de Unie' het beschermheerschap van Zijne Koninklijke Hoogheid prins Alexander. Ook in 1844 vindt de oprichting plaats van de eerste 'sportvereniging' als onderafdeling van de Tilburge sociëteit: 'de Philharmonie'. Die vereniging verkreeg in dat jaar het beschermheerschap van Koning Willem II. Het lidmaatschap was voorbehouden aan de fabrikanten en hogere middenklasse.

In 1849 overlijdt Koning Willem II en wordt hij opgevolgd door Koning Willem III. Als charmeoffensief naar de samenleving organiseerde Willem III een wedstrijd voor handboogschieten op zijn buitenverblijf Het Loo. Voor deze wedstrijd werd een gemeenschappelijk reglement opgesteld. De vaststelling van dit reglement

en de andere bijkomende afspraken zijn in het sportificatieproces van het handboogschieten in Nederland van groot belang geweest. Deze regels werden overgenomen door de vele nieuwe handboogschietverenigingen. Na deze wedstrijden op Het Loo vond er een diner plaats. Tijdens dit diner bood de heer Arens uit Utrecht uit naam van alle handboogschutterijen in Nederland de Koning het Opperbeschermschap aan. Met een bijbehorende gouden medaille waarop de tekst 'Opperbeschermer'. De schutterijen die een bijdrage hieraan leverden kregen vervolgens het Opperbeschermschap van de Koning. Dit was vooral bedoeld om de band tussen koning en de handboogschutterijen aan te trekken. Willem III stelde ook een medaille beschikbaar als prijs voor de talloze concoursen die destijds plaatsvonden. Dit verklaart mede de bijzondere band met de handboogschutterijen en waarom men in 1898 niet wilde ondergaan in het totaal van de vooral 'nieuwe' sporten. Identificeren had immers te maken met rituelen en tradities. De optochten en prestaties van de handboogschutters van Honos Alit Arcum en St. Sebastiaan maakten in Tilburg grote indruk op de bevolking en binnen enkele jaren werden verschillende handboogschietverenigingen opgericht.

Deze Tilburgse casus toont aan welke rol de kracht van sport speelt in de ontwikkeling van belangrijke sociale verbanden. Waar individuen zich mee kunnen identificeren en er hun status aan kunnen ontleen en waar bedrijven, wijken en steden zich aan kunnen verbinden. Het geloof speelde destijds hierin nog geen rol.

Het antwoord op de vraag waarom de handboogschutters uit Tilburg niet wilden meedoen aan het gezamenlijke huldeblijk aan de nieuwe Koningin en zelf iets wilden presenteren, moet gezocht worden binnen het nieuwe identiteitskader en de nieuwe zelfpresentatie van de Tilburgers in die periode.

Nederland, de Spelen en de wereld

Maaïke Behm (Architectuurcentrum Amsterdam)

Praktisch gezien kan Nederland de Olympische Spelen en Paralympische Spelen organiseren. Bij de diverse onderzoeken daarnaar is echter uitgegaan van de eisen van nu en de wereld van nu en niet die van 2028. Uit analyses blijkt dat de Spelen qua karakter steeds met hun tijd meegaan. De vraag moet dus zijn welke 'globale' ontwikkelingen de volgende edities van de Spelen gaan beïnvloeden.

In de zoektocht of en hoe de Olympische Spelen 2028 in Nederland plaats kunnen vinden zijn twee zaken richtinggevend: de zogeheten *legacy* en de eisen van het IOC. In een eerdere tentoonstelling, waarvan hier twee panelen staan opgesteld, zijn denkmodellen voor de toekomst van de Olympische Spelen gepresenteerd. Hieruit blijkt dat een mogelijke kandidatuur onveranderd wordt gemotiveerd door de ruimtelijke betekenis van de Spelen vooraf en de impact achteraf in combinatie met vormen van vernieuwing van de organisatie. De ruimtelijke voorstellen kunnen alternatieven bieden voor de toenemende grootschaligheid van de Spelen, bijvoorbeeld in de sfeer van tijdelijkheid, verplaatsbaarheid en hergebruik van grootschalige (sport)accommodaties. Water blijft het unieke *selling point* van Nederland. Ook digitalisering van evenementen speelt een rol.

Rotterdam heeft in samenwerking met Den Haag een heel concreet plan bedacht waarin voor de OS 2028 water een grote rol speelt. Amsterdam presenteerde een veel globaler voorstel waarin het tijdelijk uitbreiden van het Olympisch Stadion een belangrijk onderdeel vormde.

Aan de hand van het expositiepaneel 'Olympic Cities – Nederland als Game Changer' wordt een denkmodel voor toekomstige Spelen besproken. De Spelen zijn geen star event. Zij groeien mee met de tijd en zijn dus niet autonoom en onveranderbaar. In een tijdlijn worden zes perioden van 20 jaar onderscheiden (*beginnings, international competition, war, resurrection, there is no alternative en franchise*). Deze cycli zijn steeds nauw verbonden met de politieke, economische en sociale ontwikkelingen in die betreffende tijd. Bij voortzetting van deze lijn zou in 2028 een *reset* van de Spelen kunnen plaatsvinden en het begin van een nieuwe periode voor de Spelen kunnen inluiden.

Het is dus noodzakelijk om onderzoek te doen naar wereldwijde ontwikkelingen waarbij de inzet is om Nederland in 2028 als *game changer* neer te zetten.

Aangezien de plannen voor de Olympische Spelen 2028 in Nederland inhoudelijk sterk waren, moeten volgens Behm de redenen voor het afblazen van de kandidaatsstelling door de politiek ergens anders in gezocht worden.

In de aansluitende discussie wordt gesuggereerd dat de oorzaak kan liggen in een slechte communicatie naar buiten, het niet genoeg creëren van draagvlak en het ontbreken van een duidelijke 'kartrekker'. Mogelijk is

ook dat de zogenoemde 'koningstheorie' een rol heeft gespeeld, waarbij de Nederlandse kandidaatstelling voor de Spelen en alles daar om heen, een afbreukrisico vormt voor het imago van de net beëdigde koning en het koningshuis.

Het koninklijk huis en sport

Jan Rijpstra (buiten-promovendus Radboud Universiteit)

In de tijd van Willem I, II en III ging de belangstelling van de Oranjes vooral uit naar het bijwonen van evenementen waar de jacht, de schutterij, het roeien en het zeilen centraal stonden. Een van de bekendste evenementen met een koninklijke uitstraling is de race in het harddraven om de Gouden Zweep. Koning Willem I reikte deze prijs in 1823 als eerste koning van het Huis van Oranje in Leeuwarden uit. Het koninklijk huis nam in de 19^e eeuw zelf het initiatief om een eigen (koninklijke) vereniging op te richten: *The Royal Loo Hawking Club*. Prins Alexander moest hiervoor officieel toestemming vragen aan Koning Willem I. In 1838 werd het verzoek goedgekeurd. In 1855 was de vereniging echter alweer verdwenen omdat de belangstelling voor het lidmaatschap na het overlijden van Prins Alexander sterk afnam en omdat men de contributie niet meer betaalde.

Met de opkomst van de moderne sporten en de sportwedstrijden en sportontmoetingen groeide de belangstelling van de Koninklijke familie om bij een evenement of wedstrijd aanwezig te zijn. Opvallend is dat vanaf 1948, het jaar dat prinses Juliana Koningin werd, de Koninklijke familie regelmatig aanwezig was bij sportwedstrijden. Vanaf 1980, wanneer prinses Beatrix Koningin wordt, neemt de koninklijke belangstelling voor sport verder toe en vanaf 1990 wordt de sport bij Prins Willem-Alexander één van zijn aandachtsgebieden. Dit is een bewuste keuze geweest. Sport staat dicht bij het volk en kan veel publiciteit opleveren, maar Willem-Alexander neemt zelf ook actief deel aan verschillende sportactiviteiten. Onder strikte voorwaarden werd de prins IOC-lid in 1998.

Bij de troonsbestijging van de achttienjarige Wilhelmina in 1898 bood de georganiseerde sport de Koningin een album aan. Een comité bestaande uit vertegenwoordigers van sportbonden lieten een album maken met daarin de namen van de deelnemende clubs en verenigingen.

Sportalbum 1898

Het album geeft een prachtig beeld van het verenigings- en sportleven uit die tijd. Meer dan 500 verenigingen en bonden hebben aan het album meegewerkt, verspreid over diverse takken van sport. Enkele weken na de inhuldiging ontving de koningin afvaardigingen van de complete Nederlandse sportwereld op het Haagse landgoed Clingendael. Dit was de eerste keer dat de gehele Nederlandse sportwereld zich verzamelde voor een *Nationale Sportbetooging* en daar tal van demonstraties verzorgde.

Rijpstra maakt als primeur bekend dat Jurryt van de Vooren en hij toestemming hebben gekregen van Koning Willem-Alexander om het Sportalbum 1898 onder bepaalde voorwaarden opnieuw uit te geven. De planning is om deze facsimile (voorzien van een verantwoording en inleiding)eind dit jaar beschikbaar te hebben. Het ligt in de bedoeling om de exemplaren van deze bijzondere facsimile uitgave te nummeren. Ook zal er een versie komen voor een breder publiek.

Het voornemen is verder om nog een ander album uit te brengen. Te duiden als een eigentijdse versie van het Sportalbum uit 1898. Nu - 125 jaar later - ter gelegenheid van de inhuldiging van Koning Willem-Alexander. De opbrengst van beide publicaties zal ten goede komen aan de sportgeschiedenis.

Stad en stadion: de twintigste eeuw begon met Nederland – Duitsland

Jurryt van de Vooren (sporthistoricus)

Sportgeschiedenis is stiekeme geschiedenis: iedereen kijkt ernaar, maar niemand ziet het. Door de sport zien we dat de twintigste eeuw de Eeuw van de Massa is. Het sportstadion fungeert als tempel van de massa. 14 juni 1913 is een belangrijke dag omdat op die dag de eerste steen van een stadion in het Amsterdamse Sportpark werd gelegd. Recht tegenover de locatie waar later het Olympisch Stadion zal verrijzen. Het eerste stenen stadion van Nederland ging in 1929 alweer tegen de vlakte. Maar die vijftien jaar van bestaan bleek voldoende om ons land naar moderne tijden mee te nemen.

De Eeuw van de Massa werd afgetrapt in het stadion met de voetbalwedstrijd Nederland – Duitsland (4–4). Voor de bouw van het stadion was meer nodig dan alleen een willige gemeente en genoeg geld om alles te regelen. Er ontstond achter de schermen ook een coalitie van politiek, economie, media, cultuur, sport en zakenleven. In een bescheiden mapje over de totstandkoming van het stadion zijn aantekeningen van de initiatiefnemers, een overzicht van donateurs en uitgegeven aandelen, teruggevonden. Alle personen die hierin genoteerd zijn, behoorden tot de elite van die tijd.

Dankzij de bemoeienis van de elite als bestuurlijke voorhoede zijn het stadion en andere sportaccommodaties tot stand gekomen. Deze mensen vormden de ruggengraat van de samenleving in die tijd. Voor de sport was deze voorhoede van enorm belang.

Sportstadions bleken ideaal als tempel voor de Eeuw van de Massa. Tijdens de opening van het eerste stadion op 5 april 1914 met tienduizenden bezoekers waren er in de geschiedenis van Amsterdam nog nooit zoveel mensen in één ruimte bij elkaar geweest. Deze grootse opening heeft bijgedragen aan onder meer de ervaring met omvangrijke

verkeersstromen, waarbij er toen al aandacht was voor de zogenoemde wegstroming. Zo droeg de sport bij aan de stedenbouwkundige ontwikkeling van Amsterdam. Deze en andere lessen werden vervolgens toegepast in het ontwerp voor het te bouwen Olympische Stadion. Dat kon in 7-10 minuten helemaal leegstromen.

De Eeuw van de Massa is nog niet helemaal voorbij, blijkt als we de huidige discussies zien over het WK Voetbal en de Olympische Spelen in Brazilië, of het gedoe rond het nieuwe Feyenoord-stadion. 'Wat mij betreft kan die 21e eeuw daarom niet snel genoeg beginnen. Wanneer dat is, weet ik niet, maar daar mogen onze opvolgers zich over honderd jaar over buigen.'

Slotdebat

Marnix Koolhaas stelt voor om in de resterende tijd verder in te gaan op het plan voor de heruitgave van het (nationale) Sportalbum uit 1898. Met name ideeën en suggesties voor het maken van een eigentijdse versie (anno 2013) zijn erg welkom. Jan Rijpstra vult aan dat Jurryt van de Vooren en hij nog met tal van vragen zitten: wat is de boodschap, hoe moet het verhaal verteld worden, hoe historisch wordt de publicatie en voor wie is die bestemd?

In de discussie die zich ontrolt werden de volgende zaken naar voren gebracht.

Wat is het doel van het 'moderne' sportalbum? Als je de samenhang wil bewaren met het oorspronkelijke album moet de nieuwe versie ook een cijfermatige impressie van de sport in Nederland geven. Als je kiest voor thema's dan wordt de band met album uit 1898 losser. Hierin moet een keuze gemaakt worden.

Het impliciete doel van het tweede album moet zijn om de sportgeschiedenis verder brengen.

Het in kaart brengen van alle verenigingen, bonden etc. lijkt onhaalbaar. Dit zal dan namelijk een overzicht worden van zo'n 30.000 clubs, organisaties etc. De nadruk kan (en moet) meer worden gelegd op kwalitatieve data en interpretatie. Dus wat is er veranderd in de betekenis van de sport? Er moeten echter ook feiten gebracht worden om een vergelijking met het album van 1898 te kunnen maken.

Het oude sportalbum legt de institutionele verhoudingen en de organisatie van de sport in die tijd (1898) vast. Dit tweede deel biedt mogelijkheden om in te gaan op de sociaal-culturele dimensies van de sport zoals die zich de afgelopen 115 jaar ontwikkelde.

Waarom niet de inhoud van het album opsplitsen en

bijbehorende taken verdelen?

Het album moet een tijdsgeest uitademen of schreeuw zijn: hier staan wij nu met de sport.

Moderne sporten in kaart brengen, maar ook de transitie van oude traditionele sporten laten zien.

Het gaat om een moderne presentatie van de huidige sportwereld. Uit te voeren door webdesigners, internetkunstenaars, grafisch ontwerpers etc. Een optie is om gebruik te maken van (verrassende) pictogrammen.

Belangrijk begrip dat gebruikt kan worden: toe-eigenen. Hoe werd de sport destijds toegeëigend en hoe is die plaats in het maatschappelijk veld nu? Ook nieuwe en andere partijen eigenen zich sport toe en verdienen daarmee een plaats.

Gesuggereerd wordt om bij een volgende platformbijeenkomst - aan het eind van dit jaar - opnieuw tijd in te ruimen voor dit nieuwe album.

Nynke Terpstra (1992) studeert Sportbeleid & Sportmanagement aan de Universiteit Utrecht. Sinds 2011 is ze als onderzoeksassistente werkzaam bij het Mulier Instituut. Thans vervult ze een universitaire stage bij de Vereniging Sport Utrecht en de KNLTB. In haar vrije tijd is ze vaak op de tennisbaan te vinden.

Over meer dan winst of verlies

Boekbespreking van *De werper uit het graan. Sportverhalen voor fijnproevers*, samengesteld door Max Dohle

Wilfred van Buuren

Nee, *De werper uit het graan* is niet een nieuwe vertaling van *The Catcher in the Rye* met een verkeerd vertaalde titel. Wat is het dan wel? Een bloemlezing van literaire sportverhalen samengesteld door Max Dohle. Een naam die lezers van *de Sportwereld* bekend moet voorkomen. Dohle was immers vier jaar lang hoofdredacteur van dit magazine. Daarnaast stelde hij eerder al bloemlezingen samen met literaire schaatsverhalen en met schaatsgedichten. En, hij is de biograaf van de Nederlandse sprintster Foekje Dillema. In zijn boek *Het verwoeste leven van Foekje Dillema* schreef hij over 'de grootste tragedie uit de Nederlandse sportgeschiedenis'.

Na zijn afscheid als hoofdredacteur van *de Sportwereld* heeft Dohle niet stilgezeten. Hij zocht een aantal literaire sportverhalen bij elkaar en vertaalde die zelf.

Het boek bevat verhalen over golf, schaatsen, American Football, honkbal en boksen. Het gaat om

wat oudere verhalen uit de eerste helft van de twintigste eeuw - want inmiddels rechtenvrij - uit de Engelse en Amerikaanse literatuur. Verhalen van Virginia Woolf, Arthur Conan Doyle, Zane Grey, Ring Lardner en F. Scott Fitzgerald. Als extraatje is er een schaatsverhaal van Louis Couperus.

Opvallend is dat de verhalen zich weliswaar afspelen op het sportveld of op het bevroren water, maar over meer gaan dan alleen winst of verlies. Sport is hier de context voor grote thema's als liefde en bedrog en schijn en wezen. Absoluut hoogtepunt is wat mij betreft het verhaal *De boksemeester* van Arthur Conan Doyle. De schepper van detective Sherlock Holmes schreef met *The Croyley Master* (1921) een prachtig verhaal over een bokspartij, waarin allerlei maatschappelijke aspecten met deze sport verweven zijn: amateurisme versus professionalisme, bedrog, gokken, de klassenstrijd en de houding van de burgerij tegenover vechtsporten.

In het beknopte nawoord gaat Dohle jammer genoeg nauwelijks in op het genre literair sportverhaal. Een gemiste kans voor een dergelijke bundel. Wel geeft hij een mooie typering van de auteurs. Een voorbeeld: 'Ring Lardner was een zware drinker en dat was niet het enige dat voor hem sprak. Hij bracht de nachten door met zijn buurman F. Scott Fitzgerald. (...) Lardner ging doorgaans pas naar huis als zijn kinderen naar school waren, want hij wilde hun de dronkenschap van hun vader besparen.' Dohle kan dus ook zelf mooie zinnen schrijven. Al met al een mooie bloemlezing die laat zien dat sport en literatuur elkaar beslist niet hoeven te bijten.

Resteert een punt van verwondering: waarom staat er in het boek in hemelsnaam geen jaar van uitgave vermeld?

Max Dohle (samenst.), *De werper uit het graan. Sportverhalen voor fijnproevers*, Druk: Pumbo, z.p., [2013]. 149 p., ISBN 9789461937735, € 12,95. Te bestellen bij de boekhandel of op internet.

**DE WERPER UIT
HET GRAAN**

Het beste Nederlands sportboek van 2012

Wilfred van Buuren

De Nico Scheepmaker Beker - vakprijs voor het beste Nederlandse sportboek - is dit jaar gewonnen door Wilfried de Jong. Hiermee werd hij juni jl. onderscheiden voor zijn verhalenbundel *Kop in de wind*. De vakjury bestond uit: David Endt (voorzitter), Arthur van den Boogaard, Renate Verhoofstad en Wilfred van Buuren. Het is voor de negende keer dat het beste sportboek van het jaar werd beloond. Hieronder wordt het jury oordeel over de zes genomineerde titels weergegeven.

Wilfried de Jong *Kop in de wind* VERHALEN

€ 10,-
SPORTBOEK
VAN HET
JAAR

Juryrapport Nico Scheepmaker Beker, juni 2013

Wilfried de Jong / *Kop in de wind*.

Met de verhalenbundel *Kop in de wind* heeft Wilfried de Jong een belangrijke stap gezet in zijn schrijverschap. Op televisie toont hij al jarenlang een eigenzinnige kijk op sport. Met dit boek is hij erin geslaagd dezelfde

eigenzinnigheid op papier te zetten. Loskomend van een journalistieke blik en vrijwel geheel vertrouwend op zijn verbeeldingskracht komt De Jong tot zeer originele verhalen. Het lijkt fictie, of ten dele verzonnen, maar ze zijn allemaal diepgeworteld in de liefde van De Jong voor de wielersport.

De opzet is telkens weer eenvoudig. Een ik-figuur gaat op pad met zijn fiets, door bijvoorbeeld de Hollandse duinen, het Noord-Franse landschap of over Italiaanse bergen, ontmoet tijdens de tocht een persoon en beleeft zo een klein avontuur.

Inzoomen op schijnbaar onbelangrijke details is een van de grote kwaliteiten van De Jong, maar de jury was vooral onder de indruk van de grotere thema's die op de achtergrond meespelen. Angst, seks, schoonheid: de schrijver noemt het nergens expliciet maar in vrijwel elk verhaal zijn deze thema's voelbaar aanwezig.

De vrijheid die de schrijver zich permitteert overtuigt keer op keer. De verhalen zijn geworteld in sport, maar worden voortgedreven door verbeelding. Voortdurend nodigt De Jong de lezer uit hetzelfde te doen: zijn of haar verbeelding te gebruiken. En uiteindelijk geeft hij daarmee onbedoeld een belangrijke raad aan collega-sportschrijvers: je bent als auteur koning in je eigen hoofd. Laat de lezer toch vooral meegenieten van jouw koninkrijk.

Arthur Huizinga / *Nooit een thuiswedstrijd*

Hoe is het om elke voetbalwedstrijd geconfronteerd te worden met de politieke betekenis van jouw club? Nooit trap je de bal zomaar richting doel, altijd is er een diepere maatschappelijke betekenis. In het boek *Nooit een thuiswedstrijd* geeft journalist Arthur Huizinga antwoord met een indringend portret van de uit 1951 stammende voetbalclub FK Qarabag Agdam uit Azerbeidzjan.

Al jarenlang wordt deze club van Azeri meegezogen in de politieke ontwikkelingen in het juist door Armeense invloeden gedomineerde gebied van Nagorno-Karabach. Het betreft de onafhankelijkheidsstrijd, het uiteenvallen van de Sovjet Unie en de opkomst van Azerbeidzjan als een nieuwe oliestaat. FK Qarabag won een nationale titel in 1993, maar sinds dat jaar is de club gedoemd de wedstrijden elders te spelen: niet langer in het eigen stadion in thuisstad Agdam.

De jury is onder de indruk van het verrichte onderzoek

door Huizinga. Hij sprak met veel directbetrokkenen, reisde veelvuldig naar Azerbeidzjan en de niet-erkende republiek Nagorno-Karabach en bezocht daar wedstrijden: waaronder die tegen het Nederlandse FC Twente in 2009. De wens van de schrijver een bezoek te brengen aan de inmiddels 'spookstad' Agdam zorgt voor een interessante spanningsboog.

De politieke situatie is ingewikkeld, maar allesbepalend voor de voetballers. Huizinga begrijpt dat en weet met zijn stijl van vertellen – beschrijvingen aan de hand van scènes – het geheel begrijpelijk te houden. De vele informatie, kundig verweven in de scènes, laat zien dat Huizinga precies weet waarover hij schrijft. *Nooit een thuiswedstrijd* toont aan dat sport, in dit geval voetbal, grote maatschappelijke betekenis heeft. En dat langdurig onderzoek tot mooie resultaten kan leiden.

Wiep Idzenga / Op zoek naar Bob Marley de voetballer

In een speciaal nummer van het voetbaltijdschrift *Hard Gras* toont schrijver / journalist Wiep Idzenga voor eens en altijd aan dat je Bob Marley natuurlijk kunt herinneren als reggaegrootheid, maar dat zijn grootste liefde toch echt de bal betrof. Vrouwen, drugs en muziek; Marley liet het allemaal voor even links liggen als hij met zijn maten een potje kon voetballen. Heel goed was hij niet, maar zijn passie voor het spel was ongekend, blijktens *Op zoek naar Bob Marley de voetballer*. Reizend naar Spanje, Frankrijk en natuurlijk Jamaica speurt Idzenga naar allerlei details die de voetballiefde van Marley staven. Daarbij onderzoekt hij ook het mythische verhaal dat Marley zijn uiteindelijk fatale kanker te wijten had aan een tijdens een voetbalwedstrijd opgelopen blessure. Idzenga bewijst dat het een mythe is. Al was de beslissing van de voetbalminnende Marley om zijn met kanker geïnfecteerde teen niet te amputeren natuurlijk onverstandig.

Wat het boek extra aangenaam maakt is de relativerende blik van de schrijver. Voetbal en reggae zijn plezierige bezigheden en dus mag er gelachen worden. Er is niets moeilijker dan grappig schrijven, maar Idzenga beheerst dit. Uiteindelijk maakt het consequent volhouden aan zijn eenvoudige onderzoeksvraag – de liefde van Bob voor de bal – het boek tot een krachtig geheel. Idzenga heeft met kunde, interesse en een fijne pen een boek van internationale allure geschreven. Jammer dat Marley het zelf niet heeft kunnen lezen. Hij had er vast van genoten.

Erik Brouwer / Schaduwboksen. Nelson Mandela en de nobele kunst van de zelfverdediging

Erik Brouwer schrijft in *Schaduwboksen* over de betekenis van boksen voor de voormalige anti-apartheidsstrijder

en president van Zuid-Afrika Nelson Mandela. Als negentienjarige startte Mandela met trainingen in een boksschool. Dit schonk hem plezier, een goede fysieke conditie en een liefde voor-, en begrip van het boksen. Nadien bleef hij de bokssport trouw. Ook tijdens zijn langdurige gevangenschap volgde Mandela elke ochtend een vast trainingsritueel: buikspieren, opdrukken, schaduwboksen en hardlopen op één plek. Het staalde de spieren en het gaf hem geestelijke rust. Verder vrat hij elk krantenbericht over bokswedstrijden – vooral Amerikaanse. En hielp boksen hem tijdens de politieke strijd. Zoals een vuistvechter zoekt naar de zwakheden van zijn tegenstanders, zo nam Mandela op soortgelijke wijze zijn politieke tegenstanders de maat. Brouwer hanteert de door hem gekoesterde stijl van de zogenaamde 'virutas', Spaans voor houtsplinters. Het zijn korte verhalen die tezamen een groter verhaal vertellen. In *Schaduwboksen* hebben de houtsplinters titels als 'Gooi de Witmans in zee'; 'Sport is de achilleshiel van Zuid-Afrika' of 'De bokshandschoenen van Mike Tyson': stuk voor stuk puntgave vertellingen. De chronologische opzet maakt dat naast het levensverhaal van Mandela en diens liefde voor de bokssport er ook een alternatieve geschiedenis wordt gegeven van het Zuid-Afrikaanse boksen én van het (zwarte) Amerikaanse boksen.

Brouwer reisde naar Zuid-Afrika en de Verenigde Staten en sprak veel betrokkenen. Naast de stijl was de jury onder de indruk van de parallellen, getrokken via de bokssport, tussen de anti-apartheidsstrijd in Zuid-Afrika en de anti-discriminatie strijd van zwart Amerika. Brouwer schreef met *Schaduwboksen* een boek van internationale allure dat het verdient om in elk geval in het Engels vertaald te worden.

Michel van Egmond / Gijp

Toen Michel van Egmond aan René van der Gijp vroeg of hij een boek over de oud-voetballer mocht maken had de schrijver geen flauw benul van de gevolgen van zijn vraag. Van der Gijp stemde er mee in, het tweetal ging aan de slag en ondanks een depressie van Van der Gijp – 'opeens zat ik gevangen in mijn eigen toneelstuk' – was er uiteindelijk een dik boek over de voormalige voetballer en televisiecommentator. En van dat boek werden meer dan tweehonderdduizend exemplaren verkocht.

Maandenlang domineerde *Gijp* de bestsellerlijsten. Boekhandelaren spraken van een compleet nieuwe lezersgroep. En misschien wel het meest bijzondere: deze hype ging gepaard met een goed geschreven boek. Met gedegen onderzoek belicht Van Egmond zijn onderwerp: het voetbalverleden, de voorliefde voor

verkleinwoordjes, de depressie, de adoratie van vader Wim voor zijn zoon en de gelijkenissen van René met zijn 'ook niet super sociale' moeder.

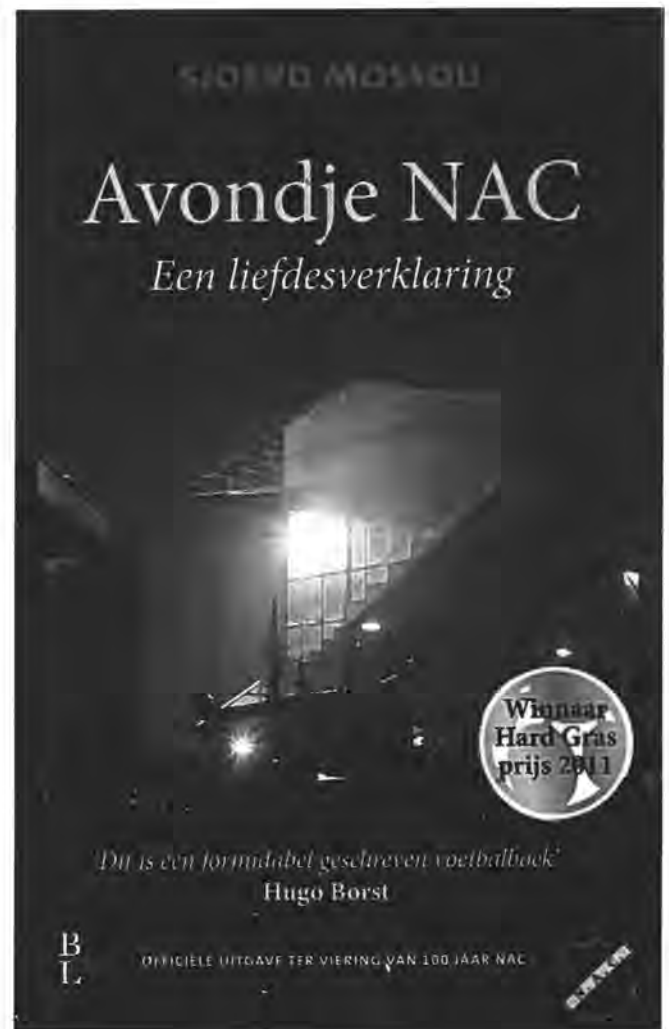
Maar de kwaliteit is vooral te danken aan de droge schrijfstijl van Van Egmond. Zijn taalgevoel en timing vatten Van der Gijp in volle glorie op de pagina's. Dat lijkt eenvoudig, maar is juist heel moeilijk. Van Egmond heeft met *Gijp* het landschap van het sportboek in Nederland ingrijpend veranderd.

Kees Sluys / Mart Smeets Biografie

Eindelijk, dacht de jury na het lezen van de door Kees Sluys geschreven biografie van Mart Smeets: eindelijk een serieuze biografie. Er verschijnen in Nederland al heel erg lang (auto)biografische boeken over sporters en aan sport gerelateerde personen. Maar vrijwel nooit neemt de biograaf zijn taak serieus en probeert zijn of haar onderwerp daadwerkelijk te duiden.

Sluys doet dat wel en op overtuigende wijze. Puttend uit veel gesprekken met Smeets zelf, mensen uit zijn omgeving en alle mogelijk boeken en artikelen die Smeets zelf ooit schreef komt hij tot een mooi afgewogen portret. Het boek overtuigt door de afstand van de schrijver tot Smeets: een afstand die bij de inmiddels bekende zelfanalyses van de sportpresentator ontbreekt. Sluys durft kritisch te zijn, zonder daarbij te vervallen in cliché gedachten over Nederlands bekendste sportpresentator. Uiteindelijk toont deze goed geschreven biografie dat Smeets een vakman is vol angsten. Hij is bang om alles te verliezen waar hij zoveel van houdt: sport, vrouwen, zijn familie, zijn werk als presentator en de aandacht.

Tenslotte kent de verkiezing voor het beste Nederlandse sportboek ook een publieksprijs. Deze ging voor 2012 naar *Avondje NAC: een liefdesverklaring* van Sjoerd Mossou.

Publicaties Sportwereld 68

Door Wilfred van Buuren

Biografie

Booltink, Rik, *Op de troon. Marianne Vos fietsmalle wielkoningin*, Zelloo Sports, 's-Gravenmoer (B), 2013. 240 p., ill.

Kloor, Robin van der, *Laurens ten Dam*, Nieuw Amsterdam, [Amsterdam], 2013. 208 p., ill.

Mühren, Klaas, *Gerrie Mühren. Mijn leven*, Voetbal International, Gouda, 2013. 250 p.

Muller, Lex en Ruud Doevendans, *Jan van Beveren 1948-2011. Weergaloos onder de lat weerloos tegen Cruiff*, Voetbal International, Gouda, 2013. 395 p., ill.

Olde Kater, Jens, *Badr. De harde werkelijkheid achter Badr Hari*, Prometheus, Amsterdam, 2013. 275 p.

Roosmalen, Marcel van, *Het is zoals het is. Marcel van Rosmalen op pad met Theo Bos*, Voetbal International, Gouda, 2013. 248 p., ill.

Visser, Jaap en David Winner, *Dennis Bergkamp, Kick/Carrera, z.p.*, 2013. 543 p., ill., lit.opg., reg.

Vries, Vincent de, *Vechtlust. Het bizarre leven van international Fernando Ricksen*, Voetbal International, Gouda 2013. 487 p., [24] p. ill.

Autosport

Koens, Mark, *Grand Prix Zandvoort. History of the Dutch Formula One Grand Prix 1948-1985*, Tuvalu Media, z.p., 2013. Circa 400 p., ill., stat., lit.opg. Teksten in het Nederlands en het Engels. Met DVD.

Bloemlezingen

Barend, Frits en Manon Colson (samenst.), *De Nederlandse sportliteratuur in 80 en enige verhalen*, Prometheus, Amsterdam, 2013. 1088 p., lit.opg., verantw.

Dohle, Max (samenst.), *De werper uit het graan. Sportverhalen voor fijnproevers*, druk: www.pumbo.nl, z.p., [2013]. 149 p.

Boksen

Berghe, Jan van den, *De artistieke uppercut. Hoe kunst en boksen elkaar vonden*, De Bezige Bij, Antwerpen, 2013. Circa 550 p., lit. opg., reg.

Diverse sporten

Leurdijk, Jurgen en Dirk Jan Roeleven (samenst.), *Andere Tijden Sport. Wintereditie*, Unieboek / Het Spectrum, Houten / Antwerpen, 2013. 183 p., ill. Artikelen over schaatsen (onder andere Rintje Ritsma, Yvonne van Gennip, Thialf en de Elfstedentocht 1963), ijspeedway en darten.

Stichting CPNB i.s.m. NOC*NSF, expertgebied jeugd, sport en onderwijs (samenst.), *Klaar voor de start!*

Boeken scoren met sporthelden, Stichting CPNB, Amsterdam, 2013. 64 p., ill.

Cadeau van de openbare bibliotheken ter gelegenheid van de Kinderboekenweek 2013. Topsporters als Anky van Grunsven en Epke Zonderland over hun sport en hun favoriete kinderboek.

Kaatsen

Breuker, Pieter (tekst en samenst.), *Kaatsen, Cachier en Mulier. Catalogus*, z.n., 2013. 17 p., ill., lit.opg.

Catalogus bij de tentoonstelling van 20 juni tot 30 oktober 2013 Mulier Instituut te Utrecht. Over Pim Mulier en kaatsen.

Faber, Koos e.a., *Yn it ljocht. 100 jier keatsen yn Minnertsgea*, KV Minnertsgea, Minnertsgea, 2013. 156 p., ill.

Teksten in het Nederlands en het Fries.

Korfbal

Boorsma, Lolkje en Griet de Vries (samenst.), *50 jaar k.v. Flamingo's Buitenpost, 1963-2013*, Jubileumcommissie Korfbalvereniging Flamingo's, Buitenpost, 2013. 62 p., ill.

Kiewit, Arjan e.a. (red.), *Jubileumboek KV Invicta, 1963-2013*, Jubileumcommissie 50 jaar KV Invicta, [Kollum, 2013]. 83 p., ill., lit.opg.

Schaatsen

Boers, Nando, *De schaatser. In gesprek met Ireen Wüst, Michel Mulder, Sven Kramer, Stefan Groothuis, Annette Gerritse, Jan Smekens, Bob de Jong en Mark Tuitert*, Nieuw Amsterdam, [Amsterdam, 2013]. 192 p., ill.

Couwenhoven, Ron, *Hardrijders in Workum – 6 januari 1823*, Stichting Archief Ron Couwenhoven, Zaandam i.s.m. Eerste Friese Schaatsmuseum, Hindeloopen, 2013. 106 p., ill., lit.opg., reg.

Tolsma, Pieter, *Ijsvereniging 'Arum' 150 jaar. 1863-2013 'ijs en weder dienende'*, Ijsvereniging 'Arum', Arum, 2013. 42 p., ill.

Spo(r)tprenten

Ferwerda, Jan en Ruud Gosse, *Dik tevreden. Dik Bruynesteyn 65 jaar sporttekeningen*, Diepenmaat, 2013. 192 p., ill.

Voetbal

Bax, Maarten, *Wat een kutvoetbal, hè? Het turbulente jaar na de dood van grensrechter Richard Nieuwenhuizen*, Van Gennep, Amsterdam, 2013. 254 p., ill.

Dijkhoff, Peter, *Jong geleerd, oud gedaan? Jonge Feyenoorders in de Nederlandse jeugdfallden*, 2013. 270 p., ill. Te bestellen via www.feyenoordfanshop.nl

Endt, David, *Route 32. Een seizoen Ajax*, Nieuw Amsterdam, [Amsterdam], 2013. 254 p.

Gelink, Roeland, *De voetbaljaren 70. Verhalen die in de jaren 2009 tot en met 2012 zijn verschenen in Oud-Hagenaar*, FRT BV i.s.m. De Nieuwe Haagsche, Den Haag, 2013. 120 p., ill.

Hoogeboom, André, *Telstar 50 jaar. Voetbal onder de rook van Hoogovens*, Edicola publishing, Deventer, 2013. 2 dln., 256 en 96 p., ill., stat., lit.opg.

Kok, Auke, *Tussen godenzonen. Een jaar lang Ajax*, Thomas Rap, Amsterdam, 2013. 285 p., lit.opg., reg.

Nieuwenhoff, Frans van den en Jeroen van den Berk, *PSV 100. Het officiële jubileumboek*, Voetbal International, Gouda, 2013. 404 p., ill., lit.pg.

Wielrennen

Boveé, Louis, *Heeft u een foto meneer? 100 unieke tourportretten*, trichis publishing, Rotterdam, 2013. 220 p., ill. Fotoboek.

Kerckhoffs, Raymond, *Tussen chillen en afzien. 10 jaar Amstel Curaçao Race*, Proma BV, z.p., 2013. 96 p., ill.

Laudy, Jeanine en Jan Willem Verkiel, *Strijd in het vrouwenpeloton. De Giro door de ogen van Marianne Vos en Ellen van Dijk*, Tirion Sport, Utrecht, 2013. 224 p., ill.

Mentink, Rose, *De 100 opmerkelijkste Nederlanders in 100 x Tour*, Tirion Sport, Utrecht, 2013. 208 p., ill.

Zwemmen

Beijer, Bart, Cors van den Brink en Eimer Wieldraaiër (tekst en int.), Ton Bijkerk e.a. (red.raad), *Lang leve zwemmen. 125 jaar KNZB*, daM, Deventer / KNZB, Nieuwegein, 2013. 159 p., ill., lit.opg.

Werff, Harold van der, Koen Breedveld, Sven Bakker e.a., *Zwemmen in Nederland. De zwemsport in al zijn facetten belicht*, Mulier Instituut, Utrecht / Arko Sports Media, Nieuwegein, 2013. 252 p., bijl., fig., tab., lit.opg. Brancherapport Sport 01.

Artikelen in tijdschriften

Kolfschoten, Frank van, 'Zoeken naar Barend van Hemert', in: *Hard Gras* 92 (oktober 2013), pp. 83-91. Van Hemert - bijgenaamd de reus van Dordrecht - was keeper bij DFC, bokser en atleet en raakte vermist in Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Pas, Niek, 'Ahmed Kebaili, held van de Algerijnse wielersport', in: *De Muur* 42 (september 2013), pp. 104-119.

Tjoelker, Mariska, 'De gesmoorde hartstochten van Mien van Bree. Geen man, geen kinderen. Wel een racefiets', in: *De Muur* 42 (september 2013), pp. 88-103. Mien van Bree was een pionier in het vrouwenwielrennen.

Verkamman, Matty, 'Zijn naam was Sally', in: *Hard Gras* 92 (oktober 2013), pp.21-32.

Over de joodse voetballer Salomon Hertzberger - in de jaren twintig speler in het eerste van PSV en vermoord in Auschwitz - en over Frits Philips' houding tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Vliet, Albert van, 'J.G. Potgiesser – gymleraar en sportpromotor', in: *Historisch Purmerend* 38 (september 2013), pp. 18-21.

Ook voor 2014 legt de Sportwereld de lat hoog!

Ethel Catherwood (Canada) wint met 1,59 m goud op de Olympische Spelen van 1928 in Amsterdam

COLOFON

De Sportwereld is een uitgave van Stichting de Sportwereld.

Medewerkers

Fons Kemper, Pieter Breuker, Hedman Bijlsma, Mark Verhaag, Nico van Horn, Michel van Gent, Nynke Terpstra en Wilfred van Buuren.

Redactieadres

Stichting de Sportwereld

Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam

E-mail: redactie@desportwereld.nl

Bankrelatie:

Rabobank Uitgeest 15.21.09.609

Kamer van Koophandel:

Amsterdam 41215142

ISSN: 15697169

Abonnementen

De Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers €20,00 instellingen €25,00. Zonder automatische incasso worden deze prijzen met €1,- verhoogd. U kunt abonnee worden door het Reactieformulier magazine op de website - onder de knop magazine - in te vullen en te verzenden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

De Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.

STICHTING DE SPORTWERELD

Bestuur:

Pieter Breuker (voorzitter), Marjet Derks, Remco van Dam, Edwin Luttik, Sven Portz en Fons Kemper

Projectcoördinator:

Wilfred van Buuren

Webmaster:

info@desportwereld.nl

SURF NAAR DE WEBSITE VAN MAGAZINE DE SPORTWERELD

WWW.DESPORTWERELD.NL

Welkom op de website van de Stichting de Sportwereld

Stichting de Sportwereld staat niet aan de afwijking van de wet van 1992 op de perswetgeving en de afwijking van de wet van 1992 op de perswetgeving. De afwijking van de wet van 1992 op de perswetgeving is niet van toepassing op de afwijking van de wet van 1992 op de perswetgeving.

De Stichting is in 1997 opgericht door Wilfred van Buuren en Oskar Luttik.

Stichting de Sportwereld is een vereniging van personen die zich inzetten voor de sport. De Stichting is een vereniging van personen die zich inzetten voor de sport. De Stichting is een vereniging van personen die zich inzetten voor de sport.

REDACTIE

01-05-07: Nieuw Schiedamschen Kerk 4 Goud van de Stichting de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld
01-05-07: Tweede editie van de Sportwereld

